

**JOENSUUN TAIDEMUSEON ANTIIKIN KOKOELMAN
SEITSEMÄN KREIKKALAISEN KERAMIKKAVAASIN
IHMISAIHEISET VAASIMAALAUKSET**

Johanna Juurela
Maisterintutkielma
Taidehistoria
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Johanna Juurela	
Työn nimi Joensuun taidemuseon antiikin kokoelman seitsemän kreikkalaisen keramiikkavaasin ihmisaiheet vaasimaalaukset	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 69 sivua
Tiivistelmä <p>Tutkielma käsittelee Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman keramiikkavaasien vaasimaalauksia. Tutkielmassa tarkastellaan seitsemää taidemuseon antiikin kokoelmassa säilytettävää Onni Okkosen keräämää keramiikkavaasia ja tutkitaan niiden vaasimaalauksien kuva-aiheita ja kuva-aiheiden sisältämiä merkityksiä. Tarkasteltavia vaaseja yhdistää olennaisesti niiden kreikkalainen alkuperä ja vaasimaalauksen ihmishahmoinen kuvitus, joka kokoa tutkittavien vaasimaalauksien kuva-aiheet yhteisen teeman alle. Vaasit ajoittuvat noin vuosien 490–300 eaa. välille ja neljä niistä edustaa attikalaisia ja kolme eteläitalialaisia vaasimaalauksia.</p> <p>Tutkielman kahteen tutkimuskysymykseen 1. Minkälaisia ihmishahmoisia kuva-aiheita aineistoksi valituissa Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman seitsemän keramiikkavaasin vaasimaalauksissa on? ja 2. Mitä merkityksiä tutkittaviin kuva-aiheisiin liittyy? etsitään vastauksia ikonografisen tutkimuksen keinoin soveltamalla analyysissä Erwin Panofskyn ikonologista tulkintamallia. Analyysissä käy ilmi, että neljän attikalaisen vaasin vaasimaalauksissa kuva-aiheiden kirjo on hyvin laaja – skyfoksessa on mahdollisesti kuva komasteista, mustakuvioisessa lekytyssä Herakleeseen liittyvästä amatsonomakhiasta, vatsalekytyssä villan parissa työskentelevästä vaimosta ja valkopohjaisessa lekytyssä haudan luona vierailusta. Kuva-aiheena komastien merkitysten voidaan nähdä olevan yhteydessä erityisesti Dionysia-juhlien viettämiseen, mutta lekyyttien ja vatsalekyytin vaasimaalauksissa esiintyvien kuva-aiheiden merkitysten voidaan puolestaan kaikkien nähdä olevan kytköksissä omalla tavallaan persialaissotien aiheuttamiin moninlaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Kolmen eteläitalialaisen vaasin vaasimaalaukset ovat puolestaan kaikki naisaiheisia – pullossa on mahdollisesti kuva hääseremoniaansa valmistautuvasta naisesta, pelikessä naishahmosta, jota Eros on saattamassa tuonpuoleiseen, ja skyfoidi pyksis -rasian kanssa irrallisesta naisen päästä. Kuva-aiheena hääseremoniaan valmistautuvan naisen merkitysten voidaan nähdä kytkeytyvän erityisesti ajan poliittiseen ilmapiiriin ja naishahmon ja Eroksen sekä irrallisen naisen pään puolestaan kuoleman tematiikkaan.</p>	
Asiasanat antiikin vaasimaalaus, Suomen antiikin kokoelmat, ikonografia, Joensuun taidemuseo Onni	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimusaihe ja tavoitteet	1
1.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä	2
1.3	Aineisto	5
1.4	Tutkielman rakenne	7
2	TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS	8
2.1	Antiikin vaasimaalauksen tutkimus.....	8
2.2	Suomen antiikin kokoelmien tutkimus.....	10
3	ANTIIKIN VAASIMAALAUUS.....	12
3.1	Attikalainen vaasimaalaus	12
3.2	Eteläitalialainen vaasimaalaus.....	15
4	JOENSUUN TAIDEMUSEO ONNIN VAASIT	18
4.1	Attikalaiset vaasit.....	18
4.1.1	Mustakuvioinen skyfos-malja.....	18
4.1.2	Mustakuvioinen lekyytti-pullo.....	23
4.1.3	Punakuvioinen vatsalekyytti-pullo.....	29
4.1.4	Valkopohjainen lekyytti-pullo.....	36
4.2	Eteläitalialaiset vaasit	42
4.2.1	Punakuvioinen pullo	42
4.2.2	Gnathia-tyylinen pelike-vaasi.....	47
4.2.3	Punakuvioinen skyfoidi pyksis -rasian kansi.....	53
5	PÄÄTÄNTÖ	61
	LÄHTEET.....	65

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja tavoitteet

Maisterintutkielmani käsittelee Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman keramiikkavaasien vaasimaalauksia. Tarkastelen tutkielmassa seitsemää taidemuseon antiikin kokoelmassa säilytettävää Onni Okkosen keräämää keramiikkavaasia ja tutkin niiden vaasimaalauksen kuva-aiheita ja kuva-aiheiden sisältämiä merkityksiä. Tarkasteltavia vaaseja yhdistää olennaisesti niiden kreikkalainen alkuperä ja vaasimaalauksen ihmishahmoinen kuvitus, joka kokoaa tutkittavien vaasimaalauksen kuva-aiheet yhteisen teeman alle. Tarkasteltavana on useampia erilaisia vaasityyppejä ja maalaustekniikoita edustavia vaaseja, jotka ajoittuvat arkaaisen kauden lopusta hellenistisen kauden alkuun noin vuosien 490–300 eaa. välille. Vaasien kuvituksista löytyy sekä myyttisiä että maallisia kuva-aiheita, joissa ihmishahmoisia figuureja esiintyy esimerkiksi tanssimassa, taistelemassa ja tekemässä arkisia askareita.

Tutkielman päätavoitteena on lisätä tietoa aineistoksi valittujen keramiikkavaasien vaasimaalauksen kuva-aiheista ja niiden sisällöllisistä merkityksistä ja täten osaltaan edistää Suomessa tehtävää antiikin tutkimusta. Vaasien kuva-aiheiden tutkimus on myös Joensuun taidemuseo Onnin puolesta tervetullutta, sillä taidemuseolla halutaan lisätä enemmän tekstejä antiikin kokoelman näyttelytiloihin ja tarjota museovierailijoille syvällisempää tietoa kokoelman esineistä.¹ Tutkielman kirjoitushetkellä taidemuseon antiikin kokoelman näyttelytiloissa on vaasien yhteydessä tuotu esiin vaasityypin nimi, tuotantopaikka, ajoitus, maalaustekniikka sekä tieto siitä, mihin kokoelmaan vaasi kuuluu, mutta vaasien maalauksia ja niiden kuva-aiheita ei ole avattu lainkaan.

Kuva-aiheita ja niiden taustoja koskevan tutkimuksen ohella tutkielma pyrkii osaltaan myös antamaan näkyvyyttä Suomessa sijaitseville antiikin kokoelmille. Kreikkalais-roomalaista antiikin esineistöä on kartutettu Suomeen 1820-luvun loppupuolelta lähtien useassa eri vaiheessa niin yksityisten keräilijöiden kuin virallisempien tahojenkin, kuten Kansallismuseon toimesta,² mutta Suomessa ei kuitenkaan ole ollut eikä edelleenkään ole aiheelle yksinomaan omistettua museota. Esineet sen sijaan sijaitsevat useammassa erikokoisissa kokoelmissa ja ovat vaihtelevasti esillä joko

---

¹ Karoliina Katila Joensuun taidemuseo Onnin amanuenssi, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 30.10.2023 ja 25.11.2023.

² Leena Pietilä-Castrén, ”Suomalaisista antiikkikokoelmista: keräilijät ja heidän esineensä,” teoksessa *Utile dulci: antiikin kulttuurin opetuksesta ja harrastuksesta*, toim. Ilkka Kuivalainen, Leena Pietilä-Castrén ja Hanne Selkokari (Helsinki: Taidehistoriain seura, 2018), 200.

pysyvinä tai vaihtuvina näyttelyinä. Suomessa säilytettävää antiikin esineistöä löytyy Joensuun taidemuseo Onnin kokoelman lisäksi vaihtelevissa mittakaavoissa esimerkiksi Helsingin Yliopiston ja Porvoon museon kokoelmista, mutta valtaosa Suomessa sijaitsevasta antiikin esineistöstä on kuitenkin säilössä Museoviraston varastossa opetus- ja tutkimuskäyttöä varten.³ Tutkielmassa osin tarkasteltava Joensuun taidemuseon kolmen eri keräilijän⁴ antiikin esineistä koostuva 66-osainen antiikin kokoelma onkin saavutettavuutensa vuoksi yksi Suomen merkittävimmistä antiikin kokoelmista, sillä se on taidemuseolla pysyvästi esillä omassa näyttelyhuoneessaan.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä

Maisterintutkielmassani on kaksi tutkimuskysymystä: 1. Minkälaisia ihmishahmoisia kuva-aiheita aineistoksi valituissa Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman seitsemän keramiikkavaasin vaasimaalauksissa on? ja 2. Mitä merkityksiä tutkittaviin kuva-aiheisiin liittyy? Keskityn ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla erityisesti vaasimaalauksen visuaalisiin sisältöihin ja kuvailen ja luokittelen, mitä elementtejä ja yksityiskohtia maalauksissa esiintyy ihmisaiheisten kuva-aiheiden tarkempien kontekstien selvittämiseksi. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla keskityn puolestaan kuva-aiheiden tulkintaan ja selvitän, mitä merkityksiä tutkittavat kuva-aiheet pitävät sisällään. Merkitykset voivat liittyä niin kuva-aiheiden tarinallisuuteen ja symboliikkaan kuin vaasityypin käyttötarkoitukseenkin, sillä antiikissa vaasien maalauskoristelu oli usein, vaikkakaan ei aina, tarkoituksenmukainen ja läheisesti linkittynyt astian funkioon.⁵ Kuva-aiheiden sisältämiin merkityksiin liittyen tarkastelen analyysissä taiteellisen kontekstin lisäksi erityisesti myös vaasien sosiaalisia konteksteja, sillä vaasien valmistusajalla vallinneiden sosiaalisten ja kulttuurihistoriallisten olosuhteiden voidaan usein nähdä olevan kytköksissä vaasimaalauksen kuva-aiheiden esiintyvyyteen ja merkityksiin. Analyysia varten asetan vaasit ja vaasimaalaukset merkityksineen täten alkuperäisiin konteksteihinsa ja tarkastelen niitä synty-ympäristöjensä tuotteina.

---

³ Pietilä-Castrén, "Suomalaisista antiikkikokoelmista," 202.

⁴ Joensuun taidemuseon antiikin kokoelman esineistä 32 on akateemikko, taidehistorioitsija ja taidekriitikko Onni Okkosen, 24 metropoliitta Arsenin ja 10 taidemaalari Anitra Lucanderin keräämiä, ja ne kaikki ovat päätyneet museolle lahjoituksina. Kokoelman esineisiin kuuluu keramiikkavaaseja, pienoisteoksia ja muutamia irrallisia osia isommista veistoksista. Karoliina Katila Joensuun taidemuseo Onnin amanuenssi, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 22.2.2024 ja 23.2.2024.

⁵ Esimerkiksi jumaluuksia maalattiin usein erilaisiin votiivitaroituksiin käytettäviin vaaseihin, hautajaisiin liittyvää kuvastoa vaaseihin, jotka oli tarkoitettu vietäväksi haudalle, ja ilonpitoa erilasiin viini- ja juoma-astioihin. Aina vaasin funktio ei kuitenkaan suoraan sanellut sen maalauskoristelua, sillä vaasit olivat usein myös monikäyttöisiä eikä niitä tällöin koristeltu vain yhtä tiettyä tarkoitusta varten. John Boardman, *Athenian Black Figure Vases: A Handbook* (London: Thames and Hudson, 1974), 196–97.

Vaasien analysointia varten kävin Joensuun taidemuseolla tarkastelemassa tutkittavia vaaseja ja niiden vaasimaalauksia paikan päällä. Kirjoitin havainnoistani muistiinpanoja ja otin vaaseista valokuvia. Tutkielmassa havainnollistan vaaseja kuitenkin taidemuseolta käyttöön saamillani kuvilla, joista vaasien vaasimaalaukset ovat pääpiirteissään hyvin erotettavissa. Joidenkin vaasien kohdalla kuvat eivät kuitenkaan paljasta aivan kaikkia maalausten yksityiskohtia yhtä selkeästi kuin konkreettiset vaasit, minkä vuoksi kuvailen vaasien maalausten sisältöjä analyysissä sanallisesti mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Lähestyn vaasimaalauksia teoreettisesti ikonografisen tutkimuksen keinoin ja sovellan analyysissä Erwin Panofskyn ikonologista tulkintamallia. Ikonografinen tutkimusmenetelmä on visuaalisen aineiston tutkimiseen keskittynyt metodi, jonka keinoin pyritään selvittämään kuvien aiheet ja perinteiset symboliset merkitykset.⁶ Ikonografinen lähestymistapa sopii tutkielmaani, sillä ikonografisessa tutkimuksessa tähdätään perinteisesti taideteosten sisältöjen kuvailuun, luokitteluun ja tulkintaan ja painotetaan lisäksi myös kontekstuaalisuutta, sillä menetelmässä taideteokset merkityksiin pyritään suhteuttamaan alkuperäisiin konteksteihinsa ja kuvatyyppeihin, motiivien ja teemojen kehitys pyritään näkemään osana pitkää historiallista jatkumoa.⁷

Panofskyn ikonologinen tulkintamalli jakaa kuvien ikonografisen tarkastelun kahteen merkityksen sfääriin – primaariseen tai luonnolliseen ja sekundaariseen tai konventionaaliseen – ja lisää tarkasteluun vielä kolmannen, Panofskyn mukaan ikonografisessa tutkimuksessa keskeisimmän ikonologisen sfäärin, joka keskittyy kuvan olennaiseen tai varsinaiseen merkitykseen. Panofskyn mallin tavoitteena on analysoida teosta tulkintasfäärien avulla kokonaisuutena. Siispä kyseiset kolme sfääriä, vaikka ovatkin mallissa peräkkäisiksi jaoteltuja, vaikuttavat analyysissä tyypillisesti samanaikaisesti ja toimivat vuorovaikutuksessa keskenään.⁸

Ensimmäinen, primaarisen tai luonnollisen merkityksen sfääri keskittyy kuvassa olevien erilaisista viivojen ja värien asetelmallisista yhdistelmistä muodostuvien puhtaiden muotojen, jotka kuvaavat luonnollisia objekteja, ja niiden arjantasoisien faktapohjaisten tai ilmaisuvoimaisten merkitysten tunnistamiseen. Luonnollisilla objekteilla viitataan tavanomaisesti erinäisiin asioihin ja esineisiin, kuten esimerkiksi ihmisiin, eläimiin, kasveihin ja rakennuksiin.⁹ Tulkintamallin ensimmäisellä sfäärillä keskitytään siis kuvan sisällön esi-ikonografiseen kuvailuun. Ensimmäinen, vaasimaalausten kuva-aiheiden sisältöjen kuvailuun ja luokitteluun liittyvä

---

⁶ Lauri Ockenström, "Ikonografia," teoksessa *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*, toim. Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen (Jyväskylä: Kampus kustannus, 2012), 189.

⁷ Ockenström, "Ikonografia," 189–90.

⁸ Erwin Panofsky, *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance* (New York: Routledge, 1967), 16–7.

⁹ Panofsky, *Studies in Iconology*, 5.

tutkimuskysymyksiäni "Minkälaisia ihmishahmoisia kuva-aiheita aineistoksi valituissa Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman seitsemän keramiikkavaasin vaasimaalauksissa on?" kohdistuu erityisesti tähän tulkintamallin esi-ikonografiseen sfääriin. Olen tehnyt vaasimaalauksista jo aineistoa valitessani alustavaa esi-ikonografista analyysia tunnistaessani maalaukset ihmisaiheisiksi, joten itse analyysissa keskityn esi-ikonografisen kuvailun osalta erityisesti maalausten muiden, kuvien aiheita laajemmin avaavien elementtien ja yksityiskohtien, kuten hahmojen asentojen ja vaatekappaleiden sekä ympäristöjen esineiden tunnistamiseen. Kyseisten elementtien ja yksityiskohtien tunnistamisen tukena hyödynnän soveltuvin osin sekä antiikin vaasimaalaukseen ja kulttuuriin liittyvää tutkimuskirjallisuutta että visuaalista vertailuaineistoa.

Toisella, sekundaarisen tai konventionaalisen merkityksen sfäärillä keskitytään puolestaan kuvien, tarinoiden ja allegorioiden maailmaan ja tunnistetaan kuvan visuaalisten elementtien perinteiset symboliset viittaussuhteet ja yhdistetään ne teemoihinsa.¹⁰ Tulkintamallin toisella sfäärillä keskitytään siis varsinaiseen ikonografiseen analyysiin suhteuttamalla kuvasta esi-ikonografisella tasolla tunnistetut elementit toisiinsa ja selvittämällä niiden perinteiset sopimuksenvaraiset merkitykset pohjaten erilaisiin kirjallisiin ja kuvallisiin esitystraditioihin.¹¹ Kolmannella, olennaisen tai varsinaisen merkityksen sfäärillä ensimmäisellä tasolla kuvatut puhtaat muodot ja niiden toisella tasolla paljastuneet perinteiset symboliset merkitykset puolestaan käsitellään niiden taustalla vaikuttaneiden periaatteiden ilmentymiksi, jotka paljastavat tietoa kuvan synty-ympäristössä vallinneista asenteista.¹² Ikonologisella sfäärillä pohditaan siis syitä, miksi teos tehtiin juuri kyseiseen muotoonsa ja selvitetään, mitä varten taiteilija käytti – tietoisesti tai tiedostamattaan – valitsemiaan muotoja, aiheita ja symboleita tietyssä kulttuurissa tietyssä aikana ja minkälaisiin kyseisessä ajassa vallinneisiin arvoihin, ihanteisiin ja katsomuksiin nämä ilmaisukeinot ovat kytköksissä.¹³

Toinen, kuva-aiheiden sisältämiin merkityksiin liittyvä tutkimuskysymyksiäni "Mitä merkityksiä tutkittaviin kuva-aiheisiin liittyy?" pyrkii selvittämään soveltuvin osin kyseisiä edellä esiteltyjä Panofskyn tulkintamallin toiseen ja kolmanteen sfääriin liittyviä niin taiteellisia kuin kulttuurihistoriallisiakin merkityksiä. Etsin tietoa tutkittavien vaasien kuva-aiheista ja niiden sisältämistä merkityksistä laajalti muun muassa antiikin vaasimaalauksen yleisiin perinteisiin, vaasien käyttötarkoituksiin ja vaasien valmistusaikojen yhteiskunnallisiin olosuhteisiin liittyvästä tutkimuskirjallisuudesta,

---

¹⁰ Panofsky, *Studies in Iconology*, 6.

¹¹ Tutta Palin, "Ikonologia ja sen kritiikki," teoksessa *Katseen rajat. Taidehistorian metodologiaa*, toim. Arja Elovirta ja Ville Lukkarinen (Lahti: Helsingin yliopiston ja Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 1998), 119.

¹² Panofsky, *Studies in Iconology*, 7-8.

¹³ Lauri Ockenström, "Erwin Panofskyn ikonologia ja sen perintö," teoksessa *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*, toim. Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen (Jyväskylä: Kampus kustannus, 2012), 212.

jonka ohella hyödynnän myös laajaa visuaalista vertailuaineistoa. Kuva-aiheiden merkitysten tulkitsemisessa etenkin ikonologia on tutkielmassani keskeisessä roolissa, sillä maalauskoristellut vaasit eivät aikanaan perinteisesti olleet varsinaisia taide-esineitä vaan käyttöastioita, joita määrittivät käytännön funktiot,¹⁴ ja vaasien maalauskoristelut olivat usein tarkoituksenmukaisesti linkittyneitä kyseisiin funktioihin. Tästä johtuen antiikin keramiikan vaasimaalaukset heijastavat ajan kulttuuria kuva-aiheissaan usein varsin mielekkäällä tavalla, mikä voi tietyissä määrin mahdollistaa ajan kulttuurin tarkastelun niiden kautta. Tutkielmani kohdalla vaasimaalauksen kuva-aiheita määriteltäessä ja niiden merkityksiä selvitettäessä ikonologinen tulkinta ei kuitenkaan suoranaisesti pyri paljastamaan tietoa ajan kulttuurista, vaan ajan kulttuurin tarkastelu toimii ennemminkin eräänlaisena kehyksenä kuva-aiheiden ja niiden sisältämien merkitysten tulkitsemiselle.

1.3 Aineisto

Maisterintutkielmani aineisto koostuu seitsemästä Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman kreikkalaiseen kulttuuripiiriin kuuluvasta keramiikkavaasista, joiden vaasimaalauksissa esiintyy ihmishahmoista kuvitusta. Tutkittaviksi valitut vaasit ovat Onni Okkosen keräämästä antiikin kokoelmasta, johon kuuluu kaiken kaikkiaan 32 esinettä, joista 19 on keramiikkavaaseja,¹⁵ suurin osa kreikkalaisesta kulttuuripiiristä. Kaikissa kokoelman kyseiseen kulttuuripiiriin kuuluvissa maalatuissa vaaseissa ei ole esittävää kuvitusta, mutta niissä vaaseissa, joissa on, suurimmassa osassa kuvitus on ihmishahmoinen. Valitsin tutkia juuri esittäviä ihmishahmoisia vaasimaalauksia, koska ne heijastavat aiheissaan usein enemmän sekä taiteellisia että kulttuurihistoriallisia merkityksiä kuin ei-esittävät maalaukset. Ihmishahmoinen kuvitusteema yhdessä valitun kokoelman ja kulttuuripiirin kanssa toimii siis keskeisenä aineistoa yhdistävänä tekijänä, joka kokoaa vaasimaalauksen kuva-aiheet yhteisen teeman alle.

Kuten mainittu, tutkittavana on useampia erilaisia vaasityyppejä ja maalaustyyplejä edustavia vaaseja, jotka ajoittuvat arkaaisen kauden lopusta hellenistisen kauden alkuun noin vuosien 490–300 eaa. välille. Tutkittavat vaasit ovat kaikki peräisin kreikkalaisen kulttuuripiirin vaikutusalueelta – neljä vaaseista on valmistettu varsinaisessa Kreikassa ja kolme Italiassa, kreikkalaisten silloisten kolonioiden alueella. Tutkittavista vaaseista ei ole tiedossa tarkempia tietoja esimerkiksi niiden mahdollisia

---

¹⁴ Stefan Schmidt, "Democratic Vessels? The Changing Shapes of Athenian Vases in Late Archaic and Early Classical Times," in *Athenian Potters and Painters: Volume III*, ed. John H. Oakley (Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014), 197.

¹⁵ Karoliina Katila Joensuun taidemuseo Onnin amanuenssi, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 22.2.2024. ja 23.2.2024.

käyttötarkoituksia heijastavista alkuperäisistä löytöpaikoista,¹⁶ mistä johtuen kaikkien vaasien mahdolliset käyttötarkoitukset eivät ole varmuudella tiedossa. Useampien tutkittavien vaasien kohdalla vaasityypit kuitenkin paljastavat tietoa niiden perinteisimmistä käyttötarkoituksista – mikäli se on analyysin kannalta keskeistä – joten vaasien tarkkojen provenienssitietojen puutteesta ei ole tutkielmalleni merkittävän suurta haittaa.

Tarkasteltavat neljä varsinaisessa Kreikassa valmistettua vaasia edustavat attikalaisista vaasimaalauksista, jota tuotettiin Ateenan ja ympäröivän Attikan alueella noin vuodesta 600 vuoteen 350 eaa. Attikalaisen vaasimaalauksen keskeisimmät maalaus- tekniikat olivat musta- ja punakuviotekniikka sekä valkopohjatekniikka,¹⁷ joista jokainen on aineistoissa edustettuna. Tutkittavana on kaksi attikalaisista mustakuviotekniikkaa edustavaa vaasia, joista ensimmäinen on 10,6 senttimetriä korkea skyfos-malja¹⁸ noin 490–450-luvuilta eaa., jonka maalauskoristelussa esiintyy tanssivia ihmishahmoja, ja toinen 22,2 senttimetriä korkea lekyytti-pullo noin 480–460-luvuilta eaa., jonka maalauskoristelussa esiintyy ihmishahmoja taistelemassa.¹⁹ Attikalaisista punakuviotekniikkaa puolestaan edustaa pieni, 9,9 senttimetriä korkea maalauskoristelultaan naishahmoinen vatsalekyytti-pullo²⁰ noin 450–400-luvuilta eaa.²¹ ja valkopohjatekniikkaa 31,3 senttimetriä korkea lekyytti-pullo noin 420–400-luvuilta eaa., jonka maalauskoristelussa esiintyy kaksi ihmishahmoa korkean suorakulmaisen monumentin ympärillä.²²

Tarkasteltavista kolmesta Italian alueella valmistetusta vaasista puolestaan kaksi edustavat eteläitalialaista punakuviokeramiikkaa ja yksi gnathia-tyylistä mustaksi maalattua keramiikkaa. Eteläitalialaista punakuviokeramiikkaa tuotettiin Etelä-

---

¹⁶ Vaasien provenienssitietojen puute johtuu kyseiset vaasit keräilleen Onni Okkosen epäsystemaattisesta keräilytavasta. Okkosella ei useinkaan ollut määrätietoista suunnitelmaa esineitä keräillessään eikä hän myöskään tiedettävästi pitänyt kirjaa hankinnoistaan. Leena Pietilä-Castrén, *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and their Collectors* (Helsinki: Suomen Ateenan-instituutin säätiö, 2007), 73.

¹⁷ Paavo Castrén ja Leena Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja* (Helsinki: Otava, 2000), 70–1. Attikalaisesta vaasimaalauksesta ja sen maalaustekniikoista tarkemmin luvussa 3.1 Attikalainen vaasimaalaus.

¹⁸ Vaasityyppien muodoista, käyttötarkoituksista ja nimien etymologioista tarkemmin kunkin vaasin analyysiluvussa.

¹⁹ Tiina Tuukkanen, "Attic Black Figure," in *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003), 35; 44.

²⁰ Termi vatsalekyytti on wikipediasta poimimani suomenos vaasityypistä kansainvälisissä tutkimuksissa käytetylle nimelle *squat lekythos*. En ole törmännyt termin suomenkieliseen vastineeseen aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Vaasityypistä tarkemmin vaasin analyysiluvussa 4.1.3 Punakuviainen vatsalekyytti-pullo.

²¹ Ria Berg, "Attic Red Figure," in *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003), 57.

²² Ria Berg, "Attic White Ground," in *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003), 61

Italian ja Sisilian kreikkalaiskolonioissa noin 400-luvun lopulta 300-luvun loppuun eaa.²³ ja gnathia-tyylistä keramiikkaa aluksi erityisesti Tarentumissa, mutta myöhemmin myös muualla Etelä-Italiassa, noin 300-luvun puolesta välistä 200-luvun puoliväliin eaa.²⁴ Eteläitalialaista punakuviokeramiikkaa tutkittavista vaaseista edustavat 15,3 senttimetriä korkea maalauskoristelultaan naishahmoinen pullo noin 340–320-luvuilta eaa. ja 7,9 senttimetriä korkea skyfoidi pyksis -rasian kansi noin 320–300-luvuilta eaa., jonka maalauskoristelussa on keskeisenä elementtinä irrallinen naisen pää.²⁵ Gnathia-tyylistä keramiikkaa puolestaan edustaa 32,1 senttimetriä korkea pelike-vaasi noin 330–310-luvuilta eaa., jonka maalauskoristelussa esiintyy nainen ja siivekäs hahmo.²⁶

1.4 Tutkielman rakenne

Luon seuraavaksi katsauksen tutkielmani tutkimukselliseen viitekehykseen, jossa tarkastelen omissa alaluvuissaan ensin antiikin vaasimaalauksen yleistä tutkimusta, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan tarkemmin Suomen antiikin kokoelmista tehtyä tutkimusta. Tuon molemmissa alaluvuissa myös esiin tutkielmani kannalta keskeistä tutkimuskirjallisuutta. Tutkimuksellisen viitekehyksen tarkastelun jälkeen siirryn taustoittamaan antiikin vaasimaalausta, jossa tarkastelen omissa alaluvuissaan sekä attikalaisen että eteläitalialaisen vaasimaalauksen historioita, tekniikoita ja tyypillisimpiä kuva-aiheita. Taustoittavan osuuden jälkeen siirryn tutkielman analyysiosuuteen, jossa jaan tutkittavat vaasit attikalaisiin ja eteläitalialaisiin ja analysoin kutakin vaasia omassa alaluvussaan. Analysoin vaaseja niiden ajoituksen mukaisessa järjestyksessä aloittaen ajoitukseltaan varhaisimmasta vaasista. Lopuksi vedän vielä yhteen analyysissä esiin nousseet pääkohdat ja pohdin analyysin tuloksia tutkielman päätösluvussa.

---

²³ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 155.

²⁴ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 193. Eteläitalialaisesta vaasimaalauksesta ja sen maalaustekniikoista tarkemmin luvussa 3.2 Eteläitalialainen vaasimaalaus.

²⁵ Ria Berg, "South-Italian Red Figure," in *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003), 113; 114.

²⁶ Ria Berg, "Gnathia," in *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003), 122–23.

2 TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS

2.1 Antiikin vaasimaalauksen tutkimus

Antiikin vaasimaalaus on merkittävä osa taidehistorian kaanonia ja se on yksi tutkituimmista klassisen antiikin aihealueista. Antiikin keramiikan tutkimuksen ensivaiheet ajoittuvat 1700-luvulle, kun varhaiset asiantuntijat ja keräilijät kiinnostuivat Italiassa sijaitsevista haudoista löydetystä kreikkalaisista vaaseista. Vaasien systemaattinen tutkimus alkoi kuitenkin vasta myöhemmin 1800-luvun lopulla, ja vaasien vaasimaalaukset alkoivat saamaan tutkimuksellista kiinnostusta osakseen erityisesti 1900-luvun aikana. 1900-luvulla tutkimusala koki kehityksessään kaksi merkittävää edistysaskelta, jotka ovat luoneet nykyaikaan asti kestäneen tärkeän pohjan antiikin vaasimaalauksen tutkimuksessa. Toinen näistä tapahtui, kun John Davidson Beazley alkoi ensimmäisenä tutkijana tutkimaan ateenalaisten vaasien signeeraamattomia vaasimaalauksia ja attribuomaan niitä maalareille maalausten tyylien ja aiheiden perusteella.²⁷ Beazleyn attribuoinnit loivat aiempaa selkeämmän käsityksen attikalaisen vaasimaalauksen kehityksestä, joka toimii yhä nykyaikanakin perustana attikalaisten vaasien ajoitukselle.²⁸

Toinen edistysaskel puolestaan tapahtui, kun antiikin keramiikkavaaseja katalogoiva *Corpus Vasorum Antiquorum* -julkaisusarja kehitettiin.²⁹ Julkaisusarja on Union Académique Internationale -järjestön suojeluksessa 1900-luvun alusta toiminut kansainvälinen yhteistyöprojekti, jonka tarkoituksena on julkaista tietoa tunnetuista antiikin ajan keramiikkavaaseista. Julkaisusarjan ensimmäistä osaa alkoi työstämään Ranskassa vuonna 1919 Edmond Pottier ja julkaisusarjaan kuuluvia teoksia julkaistaan edelleenkin aktiivisesti maittain, museoitain ja kokoelmittain.³⁰ *Corpus Vasorum Antiquorum* -julkaisusarja ja katalogit yleisestikin ovat tutkimuksellisesti merkittäviä, sillä niiden kautta vaaseihin tutustuminen on usein tutkimusprosessin ensimmäinen askel tai perusta, joka mahdollistaa tutkijoiden erilaiset tutkimukselliset näkökulmat.³¹

---

²⁷ Tyler Jo Smith, "Greek Vase Painting," Oxford Bibliographies, 2019, <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195389661/obo-9780195389661-0346.xml>.

²⁸ John H. Oakley, "Greek Vase Painting," *American Journal of Archaeology* 113, no. 4 (October 2009): 605.

²⁹ Smith, "Greek Vase Painting."

³⁰ "About," Classical Art Research Centre, Corpus Vasorum, accessed 8.2.2024, <https://www.carc.ox.ac.uk/cva/about>.

³¹ Oakley, "Greek Vase Painting," 601.

Edellä mainittujen 1900-luvulla tapahtuneiden merkittävien alaan vaikuttaneiden edistysaskeleiden jälkeen antiikin vaasimaalauksen tutkimus on kehittynyt yhä laaja-alaisemmaksi tutkimusalaksi, jonka tutkimukselliset painopisteet ovat vaihdelleet ajan myötä. Muun muassa tutkimusalan alkujaan ateenalaisten vaasien vaasimaalauksista lähteneen kiinnostuksen jälkeen myös Ateenan ulkopuolella tuotetut vaasit vaasimaalauksineen alkoivat 1900-luvun edetessä saamaan tutkimuksellista kiinnostusta osakseen. Yksi merkittävimmistä kyseisenä aikana vaikuttaneista Ateenan ulkopuolella tuotettujen vaasien ja vaasimaalauksien tutkijoista on Arthur Dale Trendall, joka Beazleyn tutkimusten innoittamana attribuoi Etelä-Italian ja Sisilian alueilla tuotettuja vaaseja eri maalareille maalauksien tyylien ja aiheiden perusteella. Attribuointinsa avulla Trendall loi yksityiskohtaisen kronologian alueiden vaasimaalauksen kehityksestä ja erottelun eri alueellisissa tuotantokeskuksissa valmistettujen vaasimaalauksien tyylien välille.³²

Vaasimaalauksien kuva-aiheiden tutkimuksessa 1900-luvulla puolestaan oltiin pitkään kiinnostuneita erityisesti mytologisista aiheista, ja niiden sisällöistä on tehty paljon ikonografista ja ikonologista tutkimusta muun muassa John Boardmanin toimesta.³³ Maalliset, arkista elämää kuvaavat ja erityisesti naishahmoiset kuva-aiheet alkoivat saamaan enemmän tutkimuksellista kiinnostusta osakseen vasta vuosituhannen vaihduttua,³⁴ mistä lähtien ne ovat pysyneet suosittuna aiheena tutkimusalalla tähän päivään asti. Maallisista, arkista elämää kuvaavista vaasimaalauksista tutkimusta 2020-luvulla on tehnyt muun muassa John H. Oakley.

Koska tutkittavanani on sekä attikalaisia että eteläitalialaisia vaaseja, joiden monilla eri tekniikoilla toteutetuissa vaasimaalauksissa on sekä myyttisiä että maallisia kuva-aiheita, hyödynnän tutkielmassani laajasti monia kyseisiin aiheisiin liittyviä teoksia ja artikkeleita. Keskeisimpiä attikalaisen vaasimaalauksen tekniikoita ja kuva-aiheita tarkastelevia teoksia tutkielmassani ovat muun muassa aiemminkin jo mainittu John Boardmanin kokoavan yleiskuvan attikalaisen vaasimaalauksen historiasta antava teos *Greek Art* (1996) ja mustakuviotekniikkaa ja sen kuva-aiheita tarkemmin esittelevä teos *Athenian Black Figure Vases: A Handbook* (1974). Tarkemmin tiettyjä attikalaisen vaasimaalauksen kuva-aiheita käsitteleviä tutkimusartikkeleita, joita hyödynnän tutkielmassani ovat puolestaan muun muassa H. A. Shapiron suremisen ikonografiaa tarkasteleva artikkeli "The Iconography of Mourning in Athenian Art" (1991) ja Danielle Smotherman Bennettin naiskuvastojen tarkoituksenmukaisuutta klassisen ajan vaasimarkkinoilla tarkasteleva artikkeli "Targeted Advertising for Women in Athenian Vase-Painting of the Fifth Century BCE" (2019).

---

³² Ian McPhee, "Trendall, Arthur Dale (1909–1995)," Australian Dictionary of Biography, 2019, <https://adb.anu.edu.au/biography/trendall-arthur-dale-976>.

³³ Oakley, "Greek Vase Painting," 613–14.

³⁴ Oakley, "Greek Vase Painting," 615.

Keskeinen eteläitalialaista vaasimaalaukseen yleisesti tarkasteleva teos tutkielmassani on puolestaan aiemmin mainitun Arthur Dale Trendallin eteläitalialaisen vaasimaalauksen käsikirja *Red Figure Vases of South Italy and Sicily* (1989), jossa Trendall luo kattavan katsauksen eteläitalialaisen vaasimaalauksen historiaan, alueellisiin tuotantokeskuksiin ja tyypillisimpiin kuva-aiheisiin. Tarkemmin tiettyjä eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa esiintyviä kuva-aiheita ja teemoja käsittelevistä tutkimusartikkeleista hyödynnän tutkielmassani muun muassa Keely Heuerin artikkeleita ”Vases with Faces: Isolated Heads in South Italian Vase Painting” (2015) ja ”Tenacious Tendrils: Replicating Nature in South Italian Vase Painting” (2019), joista ensimmäisenä mainittu keskittyy erityisesti irrallinen pää -motiivin esiintyvyyteen ja merkityksiin ja toisena mainittu luonnon ja kasvien kuvauksiin ja niiden ja niihin usein liitettyjen hahmojen sisältämiin merkityksiin eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa.

2.2 Suomen antiikin kokoelmien tutkimus

Suomessa sijaitsevasta antiikin esineistöstä tutkimusta on tehnyt erityisesti klassinen arkeologi ja antiikin tutkija Leena Pietilä-Castrén. Pietilä-Castrén on tehnyt tutkimusta niin Suomessa sijaitsevista antiikin kokoelmista ja esineistä kuin suomalaisista antiikin taiteen keräilijöistäkin. Muun muassa artikkelissaan ”Suomalaisista antiikkikokoelmista – keräilijät ja heidän esineensä” (2018) Pietilä-Castrén luo kattavan katsauksen suomalaisiin antiikin taiteen keräilijöihin sekä valottaa Suomen antiikin kokoelmien syntyhistorioita. Pietilä-Castrén on keskittynyt tutkimuksissaan myös erityisesti Suomessa sijaitseviin antiikin keramiikkavaaseihin ja ollut muun muassa mukana kirjoittamassa kansainväliseen julkaisusarjaan kuuluvaa *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1* (2003) -kokoomateosta (CVA), jossa listataan ja esitellään Suomessa sijaitsevia antiikin keramiikkavaaseja. Teoksen kirjoittajissa ovat mukana myös Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström ja Nina Ylikarjula.

Suomen antiikin kokoelmien vaaseja tarkasteleva CVA on tutkielmani kannalta merkittävä, sillä teoksesta löytyy aiempaa tutkimustietoa tutkimuskohteenani olevista Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman vaaseista. Teokseen on koottu kattavat ja tiiviit perustiedot ja yksi tai useampi mustavalkoinen kuva jokaisesta dokumentoidusta vaasista. Teos on jaoteltu eri kirjoittajien kirjoittamiin kappaleisiin vaasien maalaustekniikoiden mukaan ja jokaisessa kappaleessa kutakin vaasia tarkastellaan yksitellen. Vaaseista kerrotaan ensimmäisenä vaasityypin nimi ja kenen omistuksessa vaasi on sekä joidenkin vaasien kohdalla mainitaan myös tieto niiden hankinta-alkuperästä. Seuraavaksi vaaseista kerrotaan mitat, savityyppi ja lasitus, kuvailaan vaasin kuntoa, muotoa ja koristelua ja tarjotaan tarvittavat lisäkommentit ja tietoa

vertailuaineistosta. Lopuksi mainitaan arvioitu ajoitus ja joidenkin vaasien kohdalla mahdollinen attribuointi tietylle maalarille tai maalariryhmälle.

Kuten mainittu, *CVA* tarjoaa vaaseihin kattavan, mutta pääpainoltaan kuitenkin varsin teknisen katsauksen. Vaasien koristeluja ja kuva-aiheita kuvataan teoksessa, mutta kuitenkin vain hyvin tiivistetysti muutamilla virkkeillä, eikä kuva-aiheisiin tai niiden sisältämiin merkityksiin perehdytä teoksessa syvällisemmin. *CVA* siis tarjoaa tutkielmani aineiston tarkasteluun perustan, jonka pohjalta rakennan vaasien kuva-aiheista syvällisempää analyysia taidehistoriallisesta näkökulmasta.

3 ANTIIKIN VAASIMAALAAUS

3.1 Attikalainen vaasimaalaus

Attikalaisella vaasimaalauksella viitataan perinteisesti Ateenan ja ympäröivän Attikan alueella noin vuosien 600–350 välillä eaa. tuotettuun keramiikkaan, jota valmistettiin erityisesti musta- ja punakuviotekniikalla sekä valkopohjatekniikalla.³⁵ Attikalaisen vaasimaalauksen kehitys ja ensimmäinen protoattikalainen alkuvaihe alkoi Kreikan taiteen geometrisella kaudella noin 700-luvulla eaa., jolloin vaasimaalauksen kuva-aiheet koostuivat alkujaan pitkälti erilaisista mustina siluetteina maalatuista friisimäisistä geometrisista kuvioista ja koristenauhoista. Aikakauden loppua kohden vaasimaalauksessa alettiin kuitenkin siirtymään enemmän esittävämpään ja orientalisoivampaan suuntaan, jolloin esimerkiksi kukat, ihmiset ja eläimet – niin oikeat kuin myyttisetkin – tulivat geometrisia kuvioita suosituimmiksi kuva-aiheiksi.³⁶ Geometrisella kaudella myös ihmis- ja eläinhahmot maalattiin perinteisesti geometrisin konventioin toistuvina figureina friisimuodossa.³⁷

Varsinaisen attikalaisen vaasimaalauksen katsotaan kuitenkin perinteisesti alkaneen noin vuoden 600 eaa. tienoilla mustakuviotekniikan saavuttua ja vakiinnuttua ateenalaisiin vaasityöpajoihin Korintista, jossa se keksittiin noin vuosisata aiemmin. Korinttilaisten 700-luvun lopulla eaa. keksimässä mustakuviotekniikassa hahmot maalattiin vaasin pintaan mustina siluetteina ja tausta jätettiin saven väriseksi, kuten aiemmassa geometrisessa keramiikassakin, mutta mustakuviotekniikassa hahmoihin lisättiin ensimmäistä kertaa yksityiskohtia uurtamalla niin, että vaasin pohjaväri paljastui.³⁸ Uurrettuja yksityiskohtia hyödyntävä mustakuviotekniikka mahdollisti esittävien kuva-aiheiden entistä naturalisemman ja tarkemman kuvauksen.³⁹ Korinttilaiset maalarit käyttivät ja kehittivät tekniikkaa työpajoissaan noin vuosisadan ajan, valmistuen enimmäkseen eläinfrisiiteemaisia vaaseja, kunnes se rantautui ateenalaisten työpajoihin 630-luvulla eaa. ja vakiintui kreikkalaisen vaasimaalauksen valtavirtatyötyyliksi.⁴⁰ Ensimmäiset ateenalaiset mustakuviot vaasit jatkoivat korinttilaisten friisimäistä maalausperinnettä, mutta tultaessa 500-luvulle eaa. siirtyivät ateenalaiset

---

³⁵ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 70–1.

³⁶ Karim W. Arafat and Catherine A. Morgan, "pottery, Greek," in *The Oxford Classical Dictionary 4th ed*, ed. Simon Hornblower, Antony Spawforth and Esther Eidinow (Oxford: Oxford University Press, 2012).

³⁷ John Boardman, *Greek Art* (London: Thames and Hudson, 1996), 38; 41.

³⁸ Boardman, *Greek Art*, 56.

³⁹ Arafat and Morgan, "pottery, Greek."

⁴⁰ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 9.

työpajat friisimäisestä kuvaustavasta vapaampaan ja narratiivisempaan kuvaustapaan.⁴¹

Attikalaiseen mustakuvioiden keramiikkaan maalattiin laajasti erilaisia kuvia sisältäen niin myyttisiä kuin maallisiakin aiheita. Mustakuvioiden keramiikan tyypillisiä myyttisiä kuva-aiheita ovat muun muassa Olympoksen jumalat ja jumalattaret eri konteksteissa, sankarit – erityisesti Herakles – ja Troijan tarupiiri.⁴² Maallisista kuva-aiheista tyypillisiä ovat puolestaan erityisesti ajan hengen mukaisesti aristokraattista elämäntyyliä heijastavat aiheet,⁴³ kuten muun muassa kuvaukset juhlimisesta ja urheilusta.⁴⁴ Myyttisistä ja maallisista aiheista kuitenkin erityisesti ensimmäisenä mainitut olivat etenkin 500-luvun viimeisillä vuosikymmenillä eaa. vaasimaalauksessa erityisen suosittuja, minkä voi tulkita heijastavan Kreikan arkaaisen ajan tyypillistä kulttuuria, jossa jumalallinen maailma koettiin ylivertaisena verrattuna maalliseen elämään.⁴⁵

Attikalainen mustakuviotekniikka pysyi kreikkalaisen vaasimaalauksen keskeisenä maalaustyylinä noin 500-luvun loppuun eaa., jolloin se saavutti teknillisen huipunsa tekniikan taitavimpien maalarien työpajoissa. Mustakuviotekniikan aseman keskeisenä maalaustyylinä syrjäytti lopulta ateenalaisten noin vuonna 530 eaa. keksimä punakuviotekniikka, joka toimi päinvastaisesti mustakuviotekniikan kanssa – nyt vaasin tausta oli tumma ja hahmot saven värisiä, joihin yksityiskohdat toteutettiin uurtamisen sijaan maalaamalla.⁴⁶ Yksityiskohtien lisääminen kyseiseen tapaan mahdollisti vaasien entistä soljuvamman maalausjäljen,⁴⁷ ja nyt vaasimaalauksiin voitiin toteuttaa paremmin myös esimerkiksi kerroksellisuutta, sillä hahmojen ääri viivoja määrittänyt punakuviotekniikassa selkeät viivat eivätkä vain siluettimassojen ulkoreunat kuten mustakuviotekniikassa.⁴⁸ Vaikka attikalainen punakuviotekniikka valloittikin vaasimarkkinat 500-luvun lopulla eaa., jatkettiin mustakuvioiden keramiikan valmistamista tietyissä attikalaisissa työpajoissa kuitenkin vielä noin 450-luvulle eaa. asti. Tällöin valmistettu mustakuvioiden keramiikka oli tosin maalausjäljeltään huonolaatuisempaa kuin aiemmin ja myös selkeästi huonolaatuisempaa kuin uudella punakuviotekniikalla toteutetut vaasit, mutta niillä nähdään kuitenkin olleen kysyntää

---

⁴¹ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 14.

⁴² Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 216; 221; 228.

⁴³ Sheramy D. Bundrick, "Housewives, *Hetairai*, and the Ambiguity of Genre in Attic Vase Painting," *Phoenix* 66, no. 1 (Spring 2012): 29.

⁴⁴ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 209; 211.

⁴⁵ Filippo Giudice and Innocenza Giudice, "Seeing the Image: Constructing a Data-Base of the Imagery of Attic Pottery from 635 to 300 BC," in *Athenian Potters and Painters: Volume II*, ed. John H. Oakley and Olga Palagia (Oxford: Oxbow Books, 2009), 51.

⁴⁶ John Boardman, *Athenian Red Figure Vases: The Archaic Period* (London: Thames and Hudson, 1975), 11.

⁴⁷ Arafat and Morgan, "pottery, Greek."

⁴⁸ Boardman, *Greek Art*, 116.

etenkin vähävaraisimpien asiakkaiden keskuudessa, joilla ei välttämättä ollut varaa hienoon punakuvioiseen keramiikkaan.⁴⁹

Myös attikalaiseen punakuvioiseen keramiikkaan maalattiin perinteisesti sekä myyttisiä että maallisia kuva-aiheita. Kuitenkin 400-luvulta eaa., persialaissotien aikakaudesta lähtien, maalliset arkeen liittyvät kuva-aiheet nousivat aiemmin mustakuvioisessa vaasimaalauksessa vallinneita myyttisiä aiheita suosituimmiksi ja pysyivät suosituimpana kuva-aiheena aina attikalaisen punakuvioisen keramiikan tuotannon loppumiseen asti 300-luvun viimeisille vuosikymmenille eaa.⁵⁰ Aiemmassa tutkimuksessa on tulkittu, että tällöin arkaaisen kulttuurin näkemys jumalallisen maailman ylivertauudesta alkoi väistyä ja ihminen alettiin persialaissotien seurauksena näkemään enemmän itsenäisenä ja vastuuta kantavana yksilönä kuin vain olentona arvaamattomien jumalallisten voimien armoilla.⁵¹ Samoin myös aiemmin erityisesti aristokraattista elämäntyyliä heijastaneet kuva-aiheet alkoivat menettämään suosiotaan, kun vaaseihin ryhdyttiin 400-luvulla eaa. kyseisten kuva-aiheiden sijasta maalaamaan ennemmin kuva-aiheita, jotka olivat enemmän linjassa uuden demokraattisemman ilmapiirin kanssa. Esimerkiksi urheiluun liittyvien kuva-aiheiden suosio laski, kun taas naiskuvastojen suosio uutena kuva-aiheena nousi.⁵²

Musta- ja punakuviotekniikan lisäksi attikalaisessa vaasimaalauksessa käytettiin noin 530-luvulta eaa. lähtien myös valkopohjatekniikkaa, joka on antiikinaikaisesta seinämaalauksesta vaasimaalaukseen lainattu tekniikka. Valkopohjatekniikassa maalauskoristelu toteutettiin mustin tai ruskein ääriviivoin ja värikkäin lisävärein vaasin valkoiseksi maalatulle pohjalle.⁵³ Valkopohjatekniikan käyttö ei ollut yhtä valtavirtaistunutta antiikissa kuin musta- ja punakuviotekniikan käyttö, mutta 400-luvulla eaa. maalaustekniikalla toteutettiin kuitenkin merkittävä määrä hautalahjoiksi tarkoitettuja vaaseja, erityisesti lekyytti-pulloja⁵⁴. Valkopohjatekniikka sopi haudalle vietäviin vaaseihin, sillä tekniikalla toteutettu maalausjälki ei useinkaan kestänyt esimerkiksi arkikäytössä tapahtuvaa käsittelyä tai altistumista sääolosuhteille kovinkaan pitkään. Käyttökontekstinsa vuoksi kyseisiin vaaseihin maalattiin perinteisesti hautateemaisia kuva-aiheita.⁵⁵

Attikalainen vaasimaalaus edellä tarkasteltuine keskeisine tekniikoineen hallitsi kreikkalaisen kulttuuripiirin vaasikauppaa aina mustakuviotekniikan vakiinnuttua attikalaiseen vaasimaalaukseen 600-luvun lopulla noin 400-luvun loppuun eaa. asti. Tällöin Attikan alueen ulkopuolelle perustettiin ensimmäistä kertaa työpajoja, jotka

---

⁴⁹ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 146.

⁵⁰ Giudice and Giudice, "Seeing the Image," 51.

⁵¹ Giudice and Giudice, "Seeing the Image," 51.

⁵² Bundrick, "Housewives, *Hetairai*, and the Ambiguity of Genre in Attic Vase Painting," 29.

⁵³ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 615.

⁵⁴ Lekyytti on öljy- tai voidepullo, jossa on sylinterimäinen kapea vartalo, matala jalka, yksi pystysuora kädensija, ohut kaula ja ahdas suu. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 299.

⁵⁵ Boardman, *Greek Art*, 204.

pystyivät valmistamaan attikalaisten vaasien kanssa kilpailukykyisiä vaaseja.⁵⁶ Kyseisten työpajojen tulkitaan perinteisesti olleen valmistamiensa vaasien tyylin ja muotojen perusteella Attikan alueelta esimerkiksi vuosisadalla vallinneiden sotaolosuh- teiden vuoksi pois muuttaneiden alkujaan attikalaisten tai Attikassa koulutuksensa saaneiden vaasintekijöiden perustamia. Tämä paikallisten vaasintekijöiden muutta- minen Attikan ulkopuolelle aiheutti työntekijävajausta alueen työpajoissa, mikä vai- kutti attikalaisten vaasien laadun huononemiseen ja lopulta tuotannon hiipumiseen 300-luvun lopulla eaa.⁵⁷

3.2 Eteläitalialainen vaasimaalaus

Eteläitalialaisella vaasimaalauksella viitataan perinteisesti Etelä-Italian ja Sisilian kreikkalaiskolonioissa noin 400-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä 300-luvun lop- puun eaa. punakuviotekniikalla valmistettuihin keramiikkavaaseihin.⁵⁸ Eteläitalia- laista punakuvioista keramiikkaa valmistettiin pääpiirteissään samalla tekniikalla kuin attikalaista punakuvioista keramiikkaakin,⁵⁹ minkä vuoksi varhaisten eteläitalia- laisten vaasityöpajojen nähdään perinteisesti olleen alkujaan mahdollisesti Attikasta 400-luvun lopulla eaa. pois muuttaneiden tai siellä koulutuksensa saaneiden vaasin- tekijöiden perustamia.⁶⁰ Aluksi eteläitalialaisia vaaseja valmistettiin melko pitkälti at- tikalaisten vaasien muodollisia ja kuvallisia konventioita noudattaen, mutta vuosisa- dan vaihteessa eteläitalialainen vaasimaalaus alkoi kuitenkin eriytymään attikalai- sista esikuvistaan ja vaaseihin ryhdyttiin maalaamaan enemmän paikallisia tyylejä ja konventioita heijastavia maalauksia.⁶¹

Eteläitalialaista punakuviokeramiikkaa valmistettiin useammassa eri alueelli- sissa tuotantokeskuksissa, joista keskeisimmät sijaitsivat Lucaniassa, Apuliassa, Cam- paniassa, Paestumissa ja Sisiliassa.⁶² Kunkin alueen vaaseihin maalattiin kuva-aiheita omien paikallisten mieltymysten ja erityispiirteiden mukaisesti. Yleisesti eteläitalia- laiseen punakuviokeramiikkaan maalattiin attikalaisten musta- ja punakuvioiden vaasien tavoin kuitenkin myös sekä myyttisiä että maallisia kuva-aiheita. Myyttisistä

---

⁵⁶ Brian R. MacDonald, "The Emigration of Potters from Athens in the Late Fifth Century B.C. and Its Effect on the Attic Pottery Industry," *American Journal of Archaeology* 85, no. 2 (April 1981): 159.

⁵⁷ MacDonald, "The Emigration of Potters," 159.

⁵⁸ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 155.

⁵⁹ Arthur Dale Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily* (London: Thames and Hudson, 1989), 14.

⁶⁰ MacDonald, "The Emigration of Potters," 159.

⁶¹ Keely Elizabeth Heuer, "Facing West: Athenian Influence on Isolated Heads in Italian Red-Figure Vase-painting," in *Athenian Potters and Painters: Volume III*, ed. John H. Oakley (Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014), 64.

⁶² Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 7.

kuva-aiheista tyypillisiä ovat muun muassa erityisesti Dionysokseen ja alamaailman jumaluuksiin sekä kuolemankulttiin liittyvät kuva-aiheet ja maallisista puolestaan muun muassa erityisesti teatteriin ja naiseen liittyvät kuva-aiheet.⁶³ Tunnusomaista eteläitalialaisille vaaseille on myös runsas kasvimaisten ornamenttien käyttö – vaaseissa ihmishahmojen väleihin jääviin tiloihin sijoiteltiin usein täyteornamentteja ja vaasien jalkoihin, kauloihin ja kädensijoihin maalattiin tyypillisesti erinäisiä mielikuvituksellisia kuvia kukista ja versoista.⁶⁴

Punakuviotekniikan lisäksi Etelä-Italian Tarentumissa alettiin 300-luvun puoli-välin tienoilla eaa. valmistamaan vaaseja myös gnathia-tyylillä⁶⁵, jossa vaasin maalauskoristelu toteutettiin vaasin mustaksi maalatulle pohjalle usein valkoisin, keltaisin ja punaisin värein.⁶⁶ Tyylin nähdään todennäköisesti saaneen innoituksensa erityisesti apulialaisessa punakuvioisessa vaasimaalauksessa usein hyödynnetyistä monivärisyydestä.⁶⁷ Varhaisiin gnathia-tyylillä valmistettuihin vaaseihin maalattiin tyypillisesti samantyyppisiä aiheita kuin punakuvioiseen keramiikkaankin, eli muun muassa erityisesti Dionysokseen, teatteriin ja naiseen liittyviä kuva-aiheita. Gnathia-vaasien vaasimaalauksen temaattinen kirjo alkoi kuitenkin kapenemaan noin vuodesta 330 eaa. lähtien, jolloin niihin alettiin maalata esittävämpien aiheiden sijaan enemmän ornamenttiikkaan nojaavia aiheita, kuten teatterinaamioita, kyyhkysiä, joutsenia ja erilaisia kasvi- ja lehtiköynnöksiä.⁶⁸ Noin kaksi vuosikymmentä ennen gnathia-vaasien tuotannon loppumista 250-luvulla eaa. kyseisten vaasien vaasimaalauksissa palattiin kuitenkin vielä takaisin esittävämpien kuva-aiheiden pariin.⁶⁹

Gnathia-vaasien 250-luvulle eaa. jatkunutta valmistusta lukuun ottamatta eteläitalialaisen vaasimaalauksen katsotaan pääpiirteissään hiipuneen 300-luvun lopulla eaa. Varmoja syytä eteläitalialaisten vaasien tuotannon loppumiseen ei useinkaan osata määritellä, mutta esimerkiksi Rooman kasvavasta vallasta johtuneen poliittisen epävarmuuden ja Kreikan punakuvioisen keramiikan samanaikaisen tuotannon loppumisen voidaan nähdä vaikuttaneen asiaan.⁷⁰ Punakuviokeramiikan ja gnathia-vaasien tuotannon loputtua eteläitalialaisen keramiikan tuotanto rajoittui suurilta

---

⁶³ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 12–3.

⁶⁴ Ria Berg, ”Kreikkalaista punakuviokeramiikkaa ja sulkapäähineitä villissä lännessä,” *Helikon: Suomen Ateenan-instituutin ystävien jäsenlehti*, no. 3 (1997): 10, https://ateenaninstituutinystavat-dotfi.files.wordpress.com/2022/03/helikon_3_1997.pdf.

⁶⁵ Gnathia-keramiikka on nykyaikainen arkeologinen termi. Termi juontuu Itä-Apuliassa sijaitsevasta Egnatian paikkakunnasta (muinainen Gnathia), josta ensimmäiset tämän tyyppiset vaasit löydettiin 1800-luvulla. Rolf Hurschmann, ”Gnathiavasen,” in *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike. Band 4, Altertum: Epo-Gro*, hg. von Hubert Cancik und Helmuth Schöneider (Stuttgart: Metzler, 1998), 1106.

⁶⁶ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 193.

⁶⁷ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 14.

⁶⁸ Hurschmann, ”Gnathiavasen,” 1106.

⁶⁹ Hurschmann, ”Gnathiavasen,” 1107.

⁷⁰ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 16.

osin vain maalauskoristelemattomiin kokomustiin vaaseihin, jotka koristeltiin erilaisin leimoin ja reliefein.⁷¹

---

⁷¹ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 16.

4 JOENSUUN TAIDEMUSEO ONNIN VAASIT

4.1 Attikalaiset vaasit

4.1.1 Mustakuvioinen skyfos-malja

Kuva 1: Mustakuvioinen skyfos-malja. Puoli A. Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Kuva 2: Mustakuvioinen skyfos-malja. Puoli B. Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Ensimmäinen tarkastelemani Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman vaasi on attikalainen mustakuvioinen skyfos-malja mustakuvioisen vaasimaalauksen loppukaudelta noin 490–450-luvuilta eaa. (kuva 1 ja 2). Malja on 10,6 senttimetriä korkea, halkaisijaltaan suun kohdalta 17,8 ja jalan kohdalta 10,3 senttimetriä leveä ja painaa 505 grammaa. Malja on materiaaliltaan poltettua punasavea ja se on lasitettu kauttaaltaan ohuesti. Malja on muodoltaan kokonainen, mutta sitä on korjattu kädensijojen ja vartalon alueelta laastilla, minkä vuoksi maljan pinta ja maalauskoristelu on paikoin vaurioitunut.⁷² Malja attribuoidaan CVA:ssa Haimon-ryhmälle,⁷³ jolla viitataan noin 500- ja 450-lukujen välillä eaa. työskennelleen Haimon-maalari-nimellä⁷⁴ tunnetun vaasimaalarin tyylillisiin seuraajiin. Haimon-ryhmä valmisti erityisesti erimuotoisia mustakuvioisia juomamaljoja, kuten mastos-⁷⁵ ja skyfos-maljoja, joissa on kuvituksena tyypillisesti suuria palmetteja ja huolimattomasti maalattuja ihmisfiguureja.⁷⁶

Skyfos⁷⁷ on vaasityyppinä perinteisesti korkeaseinäinen syvä juoma-astia, jonka yläreunassa on perinteisesti kaksi vaakasuoraa kädensijaa.⁷⁸ Varhaisia attikalaisia mustakuvioisia skyfoksia on löydetty erityisesti koti-, pyhäkkö- ja hautakonteksteista,⁷⁹ joten vaasityyppiä on voitu käyttää esimerkiksi niin juoma-astiana kuin votiivi- ja hautalahjanakin. Mustakuvioisen vaasimaalauksen loppukaudella skyfoksia valmistettiin kuitenkin erityisesti juoma-astioiksi,⁸⁰ mikä yhdessä mustakuvioisen vaasimaalauksen loppukauden yleisen huonolaatuisuuden ja asiakaskohderyhmän kanssa kenties kertoo tutkittavan maljan arkisemmasta käyttökotekstista.

Tutkittava skyfos on sisältä ja ulkopuolen kädensijoista, yläreunasta, alareunasta ja jalasta musta. Skyfoksen mustakuvioinen maalauskoristelu sijaitsee maljan ulkopuolen vartalossa friisimäisessä kuva-alassa, joka kiertää maljan ympäri. Maalauskoristelusta on erotettavissa maljan molemmin puolin kädensijojen välissä jälkiä kolmesta liikkeessä olevasta vaetetetusta ihmishahmosta, jotka ovat aseteltuina maljan molemmin puolin kuva-alan keskelle. Hahmoista on erotettavissa suurimmilta osin

---

⁷² Skyfos-maljan tiedot: Tuukkanen, "Attic Black Figure," 35.

⁷³ Tuukkanen, "Attic Black Figure," 35.

⁷⁴ Haimon-maalarin oikeaa nimeä ei tunneta. Maalarille annettu nimi juontuu tämän usein toistamasta kuva-aiheesta, jossa esiintyy sfinks uhrinsa kanssa. Teeban kuninkaan Kreonin poika Haimon oli tarujen mukaan yksi sfinksin tunnetuista uhreista. "The Haimon Painter," The British Museum, accessed 16.2.2024, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG58682>.

⁷⁵ Mastos on muodoltaan naisen rintaa muistuttava juomamalja, jossa on usein yksi vaakasuora ja yksi pystysuora kädensija. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 330.

⁷⁶ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 149.

⁷⁷ Vaasityypistä käytetty nimi skyfos juontuu kreikan kielen sanasta σκύφος (*skýfos*), joka tarkoittaa kuppia tai juoma-astiaa.

⁷⁸ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 529.

⁷⁹ Alexandra Alexandridou, *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)* (Leiden: Brill, 2011), 16.

⁸⁰ Tiina Tuukkanen, "Mustakuviovaasien jäljillä," *Helikon: Suomen Ateenan-instituutin ystäväien jäsenlehti*, no. 3 (1997): 20, https://ateenaninstituutinystavatdotfi-fies.wordpress.com/2022/03/helikon_3_1997.pdf.

vain osittaiset siluetit ja niiden päälle kaiverretut uurteet. Yksityiskohtia kuten hahmojen tarkkoja pään asentoja ja ilmeitä ei maalauksesta ole erotettavissa.

Maljan puolelta A (kuva 1) on erotettavissa, että kolmea ihmishahmoa reunustaa kaksi ihmishahmojen kanssa saman mittaista kasvimaista ornamenttia, joissa on korkeat ylöspäin aukeavat pyöreät terälehdet. Myös maljan puolelta B (kuva 2) voi erottaa joitakin jälkiä kuvioista, jotka reunustavat kolmea ihmishahmoa, mutta maljan pinta on tältä puolelta etenkin reunoilta niin vaurioitunut, ettei kuvioista saa tarkasti selvää. Kuitenkin etenkin oikeassa alalaidassa näkyvien pistemäisien fragmenttien perusteella voisi tulkita, että kyseessä olisi samanlainen ornamenttiaihe kuin toisella puolella. Kyseisten ornamenttien tunnistetaan CVA:ssa esittävän Haimon-ryhmän tyypillisesti käyttämiä palmetteja,⁸¹ jotka ovat kreikkalais-roomalaisessa keramiikassa ja kuvanveistossa suosittuja tyyliteltyä palmunlehteä imitoivia ornamenttiaiheita, joissa viuhkamaiset terälehdet kiinnittyvät samaan kärkimäiseen tai voluutin muotoiseen ytimeen.⁸²

Palmettien välissä maljan molemmilla puolilla kuvatut ihmishahmot puolestaan, kuten mainittu, esiintyvät kaikki vaetetettuina ja liikkeessä. Erotettavien siluettien perusteella vaikuttaa, että maljan molemmilla puolilla kolmen hahmon asetelma on hyvin samankaltainen. Päälle uurrettujen laskosten perusteella hahmoilla on yllään asut, jotka jättävät hahmojen jalat polvista alaspäin paljaiksi. Jalkojen asennoista näkee, että hahmot liikkuvat oikealle kaikki kolme hieman erilaisessa asentovariaatiossa kädet kohotettuina ylös kuin riehakkaassa kulkueessa. Hahmot voisivat riehakkaiden asentojensa puolesta esittää tanssijoita, kuten CVA:ssa tulkitaan,⁸³ mutta tunnistukseen voisi ehdottaa myös hieman tarkempaa vaihtoehtoa – komasteja. Komastit ovat komoksen eli riehakkaan kreikkalaisen juhla-kulkueen osanottajia, jotka karkeloivat ja tanssivat usein Dionysoksen tai jonkun muun jumalan kunniaksi.⁸⁴ Kyseiset hahmot olivat erityisen suosittu kuva-aihe skyfos-maljoissa mustakuvioisen vaasimaalauksen varhaisella ajalla,⁸⁵ mikä osaltaan voisi tukea hahmojen komasteiksi tunnistamista myös tässä maljassa.

Komastit omaksuttiin attikalaiseen vaasimaalaukseen alkujaan korinttilaisesta vaasimaalauksesta. Korinttilaisissa vaaseissa kyseiset hahmot kuvataan perinteisesti miespuolisina lyhyeen topattuun kitoniin⁸⁶ pukeutuneina leikkisinä juhlijoina, joiden riehakkaisiin eleisiin kuuluu muun muassa takapuolelle läpsiminen. Kuva-aiheen rantauduttua attikalaiseen vaasimaalaukseen paikalliset maalarit maalasivat komastit aluksi samaan tapaan, mutta lopulta hahmot saattoivat esiintyä myös alastomina tai

---

⁸¹ Tuukkanen, "Attic Black Figure," 35.

⁸² Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 397.

⁸³ Tuukkanen, "Attic Black Figure," 35.

⁸⁴ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 272.

⁸⁵ Alexandridou, *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)*, 16.

⁸⁶ Lyhyt kitoni on kreikkalainen pellavasta tai villasta valmistettu miesten arkivaate. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 264.

tehdä uudenlaisia monipuolisia eleitä, kuten pään taputusta ja potkuja.⁸⁷ Lisäksi komastit maalattiin monesti myös erilaisten juoma-astioiden ja soittimien kanssa, jotka toivat kuviin lisää ilonpidon tunnelmaa.⁸⁸ Esimerkkinä attikalaisessa vaasimaalauksessa esiintyvistä komasteista on alla kuva The Metropolitan Museum of Artin kokoelmista löytyvästä noin 580–570-luvuilla eaa. valmistetusta mustakuvioisesta kyliksmaljasta⁸⁹ (kuva 3), jonka toisen puolen maalauskoristelussa esiintyy kolme arkaaisen ajan konventioita noudattavaa komastia. Komastit esiintyvät maljan vaasimaalauksessa tanssimassa ja ainakin maalauksen vasemmanpuolimmaisella hahmolla näyttäisi olevan yllään lyhyt topattu kitoni.

Kuva 3: Terrakottakyliks: komasti-malja (juomamalja). Attikalainen mustakuviotekniikka, noin 580–570 eaa. 9,5 cm x 21 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Tutkittavan skyfoksen vaasimaalauksen kohdalla hahmojen eleet ja yksityiskohdat eivät kuitenkaan ole yhtä selkeästi erotettavissa kuin edellä tarkastellun kyliksen vaasimaalauksessa. Skyfoksen maalauksesta ei esimerkiksi ole tarkasti erotettavissa tekevätkö hahmot jotakin tiettyä komasteille tyypillistä liikettä tai onko heillä hallussaan esimerkiksi juoma-astioita tai soittimia. Hahmojen asujen voi tosin mahdollisesti laskoksia imitoivien uurteiden perusteella nähdä muistuttavan lyhyttä kitonia, mutta ei kuitenkaan samankaltaista topattua lyhyttä kitonia kuin tarkastellun kyliksen vaasimaalauksen hahmolla. Hahmojen riehakkaat asennot ja kulkuemainen asettelu

⁸⁷ Tyler Jo Smith, "Guess Who's Coming to Dinner? Red-Figure Komasts and the Performance Culture of Athens," in *Athenian Potters and Painters: Volume III*, ed. John H. Oakley (Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014), 231–32.

⁸⁸ Smith, "Guess Who's Coming to Dinner?" 232.

⁸⁹ Kyliks on laakea ja matala viinimalja, jossa on korkea kapea jalka ja kaksi vaakasuoraa kädensijaa. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 288.

sekä vaasityyppi viittaavat kuitenkin mahdollisuuteen, että kyseessä voisi olla kuvaus komasteista.

Arkaaisen ajan komastien tulkitaan usein muun muassa riehakkuutensa ja kantamiensa juoma-astioiden ja soittimien perusteella liittyvän läheisesti symposioniin⁹⁰ ja tätä kautta aristokraattiseen elämäntyyliin, vaikka itse komasteja ei usein vaasimaalauksista voidakaan identifioida yläluokkaan kuuluviksi.⁹¹ Aristokraattista elämäntyyliä heijastavat kuva-aiheet olivat, kuten mainittu aiemmin, mustakuvioisessa vaasimaalauksessa etenkin arkaaisella ajalla suosittuja, mutta tutkittavan skyfoksen valmistusajalla 400-luvun alkupuoliskolla eaa. kyseisten kuva-aiheiden suosio oli kuitenkin jo laskenut. Komasteihin liittyviä kuva-aiheita kuitenkin edelleen maalattiin muokkaamalla niiden esitystapaa vähemmän aristokraattista elämäntyyliä heijastavaksi ja enemmän uuteen demokraattisempaan ilmapiiriin sopivaksi – komasteihin liittyvät kuva-aiheet olivat nyt vähemmän pröystäileviä, säädyllisempiä ja enemmän kaavamaisia kuin arkaaisella ajalla.⁹² Myös tutkittavan skyfoksen vaasimaalauksesta voi havaita näitä samoja piirteitä, sillä siinä esiintyvät mahdolliset komastit eivät välitä kovinkaan pröystäilevää vaikutelmaa ja hahmot ovat myös suhteellisen kaavamaisia. Kyseisen kuvaustavan muutoksen tulkitaan tyypillisesti olleen vaasimaalarien tietoinen valinta, jonka avulla he pystyivät vetoamaan yläluokkaisten asiakkaiden lisäksi myös ei-yläluokkaan kuuluviin asiakkaisiin.⁹³

Komastien kuvaamisen 400-luvun alkupuoliskolla eaa. valmistetun maljan vaasimaalauksessa voidaan lisäksi nähdä olevan kytköksissä erityisesti myös vuodesta 536 eaa. Dionysoksen kunniaksi järjestettyjen Dionysia-juhlien viettämiseen,⁹⁴ sillä komastit karkeloivat, kuten mainittu aiemmin, komos-kulkuessa usein nimenomaan Dionysoksen kunniaksi. Dionysokseen ja Dionysiaan liittyvät kuva-aiheet olivat attikalaisessa vaasimaalauksessa hyvin suosittuja juhlien vakiintumisesta kreikkalaiseen kalenteriin aina 450-luvulle eaa. asti.⁹⁵ Tutkittava skyfos vaasimaalauksineen on aikanaan mahdollisesti voinut siis olla omistajiensa käytössä erityisesti Dionysia-juhlien aikoihin.

---

⁹⁰ Symposion on nimitys antiikin Kreikan arkaaisen ajan aateliston piirissä alkunsa saaneille juhla-ateriaa seuranneille pidoille, joiden aikana jatkettiin viinin juomista, laulettiin, keskusteltiin ja seurattiin erilaisia musiikki- ja tanssiesityksiä. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 551.

⁹¹ Alexandridou, *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)*, 69.

⁹² Bundrick, "Housewives, *Hetairai*, and the Ambiguity of Genre in Attic Vase Painting," 29.

⁹³ Bundrick, "Housewives, *Hetairai*, and the Ambiguity of Genre in Attic Vase Painting," 29.

⁹⁴ Giudice and Giudice, "Seeing the Image," 51.

⁹⁵ Giudice and Giudice, "Seeing the Image," 51.

4.1.2 Mustakuviainen lekyytti-pullo

Kuva 4: Mustakuviainen lekyytti-pullo. Puoli A.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Kuva 5: Mustakuviainen lekyytti-pullo. Puoli A/B.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni

Toisena tarkastelemani Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman vaasi on attikalainen mustakuviainen lekyytti-pullo, joka edellä tarkastellun skyfos-maljan tavoin on myös mustakuviaisen vaasimaalauksen loppukaudelta, noin 480–460-luvuilta eaa. (kuva 4 ja 5). Pullo ei tosin edusta perinteisintä mustakuviomaalausta, sillä pullon mustakuviainen maalauskoristelu on toteutettu saven värisen pohjan sijaan valkoiseksi maalatulle pohjalle. Pullo on 22,2 senttimetriä korkea, halkaisijaltaan suun kohdalta 4,3 ja jalan kohdalta 5,3 senttimetriä leveä ja painaa 290 grammaa. Materiaaliltaan pullo on poltettua punasavea ja se on lasitettu ohuesti kauttaaltaan, mutta lasitus on kuitenkin pahoin hapertunut pullon maalauskoristelun kohdalta. Pullo on muodoltaan kokonainen, mutta sitä on korjattu kahvasta ja kaulasta melko karkeasti laastilla, mikä on tehnyt pullon kaulasta vinon. Pullon paikoin kuluneessa

valkoiselle pohjalle toteutetussa maalauskoristelussa on myös jälkiä karkeasta uudelleenmaalaamisesta ja -uurtamisesta.⁹⁶

Tutkittava lekyytti edustaa lekyytti-vaasityypin sylinterimäistä muotovarianttia, joka on vaasityyppinä perinteisesti sylinterimäisestä kapeasta vartalosta, matalasta jalasta, yhdestä pystysuorasta kädensijasta, ohuesta kaulasta ja ahtaasta suusta koostuva öljy- tai voidepullo.⁹⁷ Varhaisimpia attikalaisia mustakuviota edustavia lekyyttejä on löydetty erityisesti haudoista mutta myös pyhäköistä ja kotikonteksteista,⁹⁸ joten vaasityyppiä on voitu käyttää niin hautalahjana kuin myös esimerkiksi votiivilahjana ja kodin käyttöesineenäkin. Attikalaisen mustakuvioiden vaasimaalauksen loppukaudelle tultaessa lekyyttejä valmistettiin kuitenkin enää pääosin vain hautalahjoiksi.⁹⁹ Erityisesti lekyyttien funktio öljy- ja voidepulloina yhdistää vaasityypin hautauskontekstiin, sillä öljyä tarvittiin ajan hautajaismenoissa vainajan ruumiin puhdistamiseen.¹⁰⁰

Tutkittava lekyytti on suusta, kädensijasta, vartalon alaosasta ja pääosin jalasta musta, ja mustakuvioiden maalauskoristelua esiintyy sekä pullon hartiaosassa että vartalossa. Pullon hartiaosassa on erotettavissa pystysuoria viivoja kahdessa rinnakkaisessa rivissä, jotka kiertävät pullon kaulan ympäri nauhamaisesti. Sisempi pullon kaulaa kiertävä viivanauha koostuu lyhyemmistä ja ulompi viivanauha pidemmistä viivoista. Pullon vartalon maalauskoristelu puolestaan kattaa suurimman osan pullon valkoiseksi maalatusta vartalosta. Vartalon maalauskoristelusta on erotettavissa jälkiä yläosassa pullon ympäri kiertävästä meanderinauhasta ja keskellä neljästä ihmishahmosta. Ihmishahmoista kolmen siluetit ovat suhteellisen selkeästi erotettavissa, mutta neljännen siluetista on erotettavissa vain muutamia heikkoja fragmentteja. Tarkkoja yksityiskohtia kuten hahmojen ilmeitä ei maalauksesta ole erotettavissa.

Lekyytin vaasimaalauksen hahmot esiintyvät yhtä polvistunutta hahmoa lukuun ottamatta seisovissa asennoissa ja liikkeessä. Vaasimaalauksen vasemman puolelmainen hahmo (nähtävissä vaasin puolella A, kuva 4) on kuvassa jalkojen asentojen perusteella astumassa vasemmalle hahmon pään ollessa suunnattuna oikealle kohti maalauksen muita hahmoja. Hahmon vasen käsi on kohotettuna ilmaan ja oikealla kädellä hahmo pitelee suurta pyöreää kilpeä kehoansa vasten. Hahmon viereinen, maalauksen toinen hahmo vasemmalta katsottuna (nähtävissä vaasin puolelta A vasemmalta katsottuna toisena ja puolelta A/B ensimmäisenä, kuvat 4 ja 5), seisoo puolestaan kokonaan oikealle suunnattuna leveähkössä haara-asennossa vartalon painon ollessa hahmon etummaisella jalalla. Hahmo on hieman etukenossa ja hahmon oikea käsi on kohotettuna ilmaan tämän pään takana. Vasemmassa kädessään hahmo

---

⁹⁶ Lekyytti-pullon tiedot: Tuukkanen, "Attic Black Figure," 44.

⁹⁷ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 299.

⁹⁸ Alexandridou, *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)*, 28.

⁹⁹ Tuukkanen, "Mustakuviuvaasien jäljillä," 20.

¹⁰⁰ Alexandridou, *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)*, 28.

pitelee suurta pyöreää kilpeä hahmon vieressä polvistuneen, maalauksen vasemmalta katsottuna kolmannen hahmon pitelemää samanlaista kilpeä vasten. Polvistunut kilpeä pitelevä hahmo (nähtävissä vaasin puolella A/B, kuva 5) esiintyy maalauksessa kilven suunnan vastaisesti muuten oikealle suunnattuna. Hahmon toista kättä ei maalauksesta ole erotettavissa. Maalauksen viimeisestä, oikean puolimmaisesta hahmosta (fragmentteja nähtävissä vaasin puolelta A/B, kuva 5) ei ole erotettavissa kuin muutamia heikkoja fragmentteja, joiden korkeuden perusteella vaikuttaa, että hahmo olisi alkujaan kuvattu seisovassa asennossa.

Hahmojen liikkeessä kuvattujen kehojen, ylöspäin kohotettujen käsien ja toisissa käsissään pitelemiensä kilpien perusteella on mahdollista tulkita, että kyseessä voisi olla taisteluun liittyvä kuva-aihe ja maalauksessa esiintyvät hahmot esittävät sotilaita. Maalauksen toiseen hahmoon vasemmalta katsottuna liittyvät tarkemmat yksityiskohdat ja maalauksen sommittelu paljastavat kuva-aiheesta kuitenkin vielä hieman enemmän. Maalauksen vasemmalta katsottuna toisen hahmon rinnan alueelta voi erottaa pienen pyöreän uurteen, josta lähtee kaksi samansuuntaista rinnakkaista haaleampaa uurretta hahmon selkäpuolta kohti. Myös hahmon pään ja niskan alueella on nähtävissä jotakin ylimääräistä pelkän paljaan pään ja niskan sijaan, joten voisi tulkita, että hahmolla on yllään kenties jonkinlainen päätä, niskaa ja selkää peittävä viitta, joka on kiinni soljella hahmon rinnassa. CVA:ssa hahmon tulkitaan näiden yksityiskohtien ja maalauksen sommittelun perusteella esittävän Heraklesta, jolla on yllään attribuutinaan yleisesti tunnettu leijonan talja.¹⁰¹

Herakleen tunnistaminen lekyytin vaasimaalauksesta antaa kuva-aiheen tulkittamiselle useampia vaihtoehtoja, sillä Herakles on yksi attikalaisen mustakuvioisen vaasimaalauksen suosituimmista hahmoista ja kuva-aiheet, joissa sankari esiintyy, ovat tyypillisesti taisteluihin liittyviä sisältäen kohtauksia tämän kahdestatoista urotyöstä.¹⁰² CVA:ssa kuitenkin tulkintaan, että kyseessä on erityisesti maalauksen sommittelun perusteella kuvaus amatsonomakhiasta, jossa Herakles on juuri päihittä-mässä polvistuneen amatsonin lyömällä tätä mahdollisesti miekalla tai tunnetulla attribuuttiesineellään nuijalla, joka on maalauksesta Herakleen kohotetusta kädestä kulunut jo pois.¹⁰³ Amatsonomakhia on perinteisesti yleisnimitys kreikkalaisten ja amatsonien – Kaukasuksella asuvien naissotilaiden – välisille taisteluille,¹⁰⁴ mutta tämän vaasin yhteydessä termin voi kuitenkin nähdä viittaavan erityisesti Herakleen ja amatsonien väliseen taisteluun, joka tapahtui Herakleen yhdeksännen urotyön aikana, kun tämän tehtävä oli ryöstää amatsonien kuningattaren Hippolyten vyö.

Herakleen ja amatsonien välistä taistelua kuvataan attikalaisessa mustakuvioisessa vaasimaalauksessa monin eri sommitelmallisina konventioin, joissa osanottajien

---

¹⁰¹ Tuukkanen, "Attic Black Figure," 44.

¹⁰² Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 221.

¹⁰³ Tuukkanen, "Attic Black Figure," 44.

¹⁰⁴ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 31.

määrä ja identiteetit vaihtelevat. On esimerkiksi kuvatyyppejä, joissa Herakleen seurassa on useampia kreikkalaisia sotilaita, joilla kaikilla on oma amatsoni päihitettävänä, tai kaikki taistelevat yhtä samaa amatsonia vastaan. Lisäksi on myös kuvatyyppejä, joissa Herakles taistelee yksin yhtä tai useampaa amatsonia vastaan.¹⁰⁵ Etenkin kuvatyypeissä, joissa Herakles esiintyy kahden kreikkalaisen sotilaan ja yhden amatsonin tai yksin kolmen amatsonin kanssa, on perinteisesti hyvin samankaltainen neljän hahmon sommitelma kuin tutkittavan lekyytin vaasimaalauksessa.

Esimerkkinä edellä mainituista neljän hahmon sommitelmista on alla kuvat The British Museumin kokoelmista löytyvän noin vuonna 500 eaa. valmistetun attikalaisen mustakuvioisen oinokhoe-kannun¹⁰⁶ (kuva 6) ja The Metropolitan Museum of Artin kokoelmista löytyvän noin vuonna 530 eaa. valmistetun attikalaisen mustakuvioisen amfora-vaasin¹⁰⁷ (kuva 7) vaasimaalauksista. Molempien vaasien maalauksissa leijonantäljaan pukeutunut Herakles on juuri lyömässä polvistunutta kilpeä kantavaa amatsonia nuijalla kahden hahmon reunustaessa heitä. Oinokhoen vaasimaalauksen kohdalla reunustavat hahmot ovat tunnistettavissa kreikkalaisiksi sotilaisiksi ja amforan vaasimaalauksen kohdalla puolestaan amatsoneiksi.

---

¹⁰⁵ Dietrich von Bothmer, *Amazons in Greek Art* (Oxford: Clarendon Press, 1957), 30.

¹⁰⁶ Oinokhoe on viinikannu, jossa on pyöreä nokkamainen suu ja yksi suun yläpuolelle ulottuva pystysuora kädensija. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 377.

¹⁰⁷ Amfora on kaksikahvainen ja kapeakaulainen pääasiassa nestemäisten aineiden kuljetus- ja säilytysastia. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 33.

Kuva 6: Oinokhoe. Attikalainen mustakuviotekniikka, noin 500 eaa. 19,8 cm. The British Museum.
Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Kuva 7: Terrakotta-amfora (ruukku). Attikalainen mustakuviotekniikka, noin 530 eaa. 47,2 cm x 21,4 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Näiden kahden edellä esimerkein tarkastellun hyvin samankaltaisen sommitelman kuin tutkittavan lekyytin vaasimaalauksessa sisältävän kuvatyypin välillä ei siis useinkaan ole suuria peruselementillisiä eroavaisuuksia, vaikka Heraklesta ja polvistunutta amatsonia reunustavien hahmojen identiteetit vaihtelevatkin. Reunustavat hahmot voidaan tunnistaa kuvatyypeistä joko kreikkalaisiksi sotilaisiksi tai amatsoniksi erityisesti hahmojen ihonvärien perusteella, sillä amatsonien iho maalattiin mustakuvioisiin vaaseihin perinteisesti vaaleammaksi kuin muiden maalauksen hahmojen iho,¹⁰⁸ aivan kuten tarkasteltujen oinokhoen ja amforan vaasimaalauksista voi havaita. Vaaleampi ihonväri on yksi amatsonien tunnistettavimmista piirteistä mustakuvioisessa vaasimaalauksessa, sillä amatsonit maalattiin vaaseihin muuten hyvin samankaltaisin ruumiinrakentein ja taisteluvälinein kuin kreikkalaiset sotilaatkin.¹⁰⁹ Tutkittavan lekyytin vaasimaalauksen kohdalla ihonväriin perustuvaa tunnistusta reunustavien hahmojen identiteeteistä on kuitenkin mahdoton tehdä, sillä maalauksen kaikki neljä hahmoa ovat mustalla maalattuja. Heraklesta ja asentonsa puolesta polvistuneeksi amatsoniksi tunnistettavaa figuuria reunustavat hahmot voivat siis tässä tapauksessa esittää joko kreikkalaisia sotilaita tai amatsonia, mikä tarkoittaa, ettei tämän vaasin maalauksen kohdalla voi varmuudella sanoa, kumman kuvatyypin mukaista amatsonomakhiaa kuva-aihe edustaa. Hahmojen sommittelun perusteella voi kuitenkin tulkita, että kyseessä on mitä todennäköisimmin näistä jompikumpi.

Amatsonomakhiaan liittyvien merkitysten tutkittavan 400-luvun alkupuolella eaa. valmistetun lekyytin vaasimaalauksessa voidaan nähdä olevan kytköksissä erityisesti kyseisenä aikana Kreikassa vallinneisiin sotaolosuhteisiin ja persialaissotiin. Amatsonomakhia oli nimittäin yksi attikalaisen vaasimaalauksen suosituimmista kuva-aiheista persialaissotien aikana, sillä aiheella symboloitiin perinteisesti kreikkalaisen sivistyksen ja Kreikan ulkopuolisen barbaariuuden välistä kamppailua.¹¹⁰ Mitä todennäköisemmin hautalahjaksi tarkoitettu lekyytti, jonka vaasimaalauksessa kuvataan amatsonomakhiaa, on näin ollen voinut olla hautalahja esimerkiksi sodan seurauksena menehtyneelle henkilölle, jonka kuolemaa ja muistoa haluttiin symboloida aiheen kautta. Persialaissotien kontekstissa aiheen ja erityisesti Herakleen kuvaaminen hautalahjaksi tarkoitettussa lekyytissä voi myös sisältää ajatuksen samaistaa sodan seurauksena menehtynyt henkilö sankari Herakleeseen. Edesmenneen samaistamisen sankareihin hautamuistomerkeissä ja -lahjoissa tulkitaan tyypillisesti olleen yleinen käytäntö kreikkalaisessa kulttuurissa jo arkaaiselta ajalta lähtien, mutta klassiselle kaudelle tultaessa ja persialaissotien alettua alkoi kyseinen traditio kohdistumaan erityisesti sodassa menehtyneiden muistojen kunnioittamiseen.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 231.

¹⁰⁹ Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, 231.

¹¹⁰ Giudice and Giudice, "Seeing the Image," 58.

¹¹¹ H. A. Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," *American Journal of Archaeology* 95, no. 4 (October 1991): 631-32; 645.

4.1.3 Punakuviainen vatsalekyytti-pullo

Kuva 8: Punakuviainen vatsalekyytti-pullo. Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Kolmantena tarkastelemani Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman vaasi on varsin pienikokoinen attikalainen punakuviainen vatsalekyytti-pullo (eng. *squat lekythos*) noin 450–400-luvuilta eaa. (kuva 8). Pullo on säilyneessä muodossaan 9,9 senttimetriä korkea, leveimmästä kohdasta halkaisijaltaan 6,3 senttimetriä leveä ja painaa 104 grammaa. Materiaaliltaan pullo on poltettua punasavea ja se on lasitettu kauttaaltaan, tosin paksummin kahvan puolelta kuin vaasimaalauksen alueelta. Pullo on säilynyt muodoltaan lähes ehjänä, siitä puuttuu vain irti lohjennut suuosa ja maalauksen alta lohjennut pieni pala. Pullon pinnassa on hieman kulumaa, mutta sen maalausko-ristelu on kuitenkin hyvin säilynyt.¹¹²

---

¹¹² Vatsalekyytti-pullon tiedot: Berg, "Attic Red Figure," 57.

Vatsalekyytti on vaasityyppinä perinteisesti pienikokoinen laakeapohjainen ja -jalkainen pullo, jossa ei ole terävästi erottuvaa hartiaosaa.¹¹³ Vaasityyppi on yksi lekyytti-pullon muodollinen variaatio, jota käytettiin myös yleisesti öljypullona, joten pulloa on voitu käyttää esimerkiksi hautalahjana tai arkisena käyttöesineenä.

Vatsalekyytin hyvin säilynyt maalauskoristelu on muihin tutkittaviin vaaseihin verrattuna varsin pelkistetty – punakuviainen maalauskoristelu on keskittynyt vain yhteen kohtaan pullon vartaloa ja kuvassa esiintyy vain yksi ihmishahmo kahden esineen kanssa ilman muita ympäröiviä koriste-elementtejä. Pullon maalauskoristelun ihmishahmo on vaatetettu monilaskoksiseen kokopitkään kitoniin¹¹⁴ pukeutunut nainen, joka esiintyy maalauksessa liikkumassa oikealle. Hahmo pitelee käsissään rintansa korkeudella jotakin suorakulmaista laatikkomaista esinettä, jonka keskellä kulkee kaksi vaakasuoraa viivaa, joista ylemmän yllä ja alemman alla on lyhyitä pystysuoria viivoja. Esineen yllä leijuu myös pieni hieman ovaalin muotoinen täplä. Hahmon edessä hahmon jalkojen tasolla on lisäksi vielä jokin ylöspäin levenevä hieman lyhteen näköinen ja muotoinen korimainen esine. Kyseinen esine on koristeltu pystysuorilla viivoilla, joiden päällä kulkee kaksi vaakasuoraa remmimäistä nauhaa esineen ala- ja yläosassa. Esineen tulkitaan CVA:ssa esittävän kalathosta,¹¹⁵ eli kapeaa ylöspäin levenevää liljamaista koria, jossa saatettiin säilyttää esimerkiksi kehräämätöntä villaa, juustoa tai kanoja.¹¹⁶

Hahmo, tämän käsissään pitelemä suorakulmainen esine, joka lienee jonkinlainen laatikko tai kori, ja sen yllä leijuva täplä eivät välttämättä yksittäisinä elementteinä ilman laajempaa kontekstia avaa kuvan aihetta kovinkaan paljon, mutta hahmon edessä sijaitseva kalathos tarjoaa kuvan aiheen ja edellä mainittujen elementtien tarkasteluun kuitenkin hieman enemmän tarttumapintaa. Koska kalathos on edellä mainitun käyttötarkoituksensa perusteella läheisesti arkiseen elämään ja kodin askareisiin, kuten villan parissa työskentelyyn ja ruoanlaittoon liittyvä esine, voi tutkittavan vatsalekyytin vaasimaalauksen kuva-aiheen sen perusteella tulkita liittyvän johonkin kodin askareeseen. Kodin askareista, joihin kalathoksessa tyypillisesti säilytettävät tavarat viittaavat, erityisesti villan parissa työskentelyyn liittyvät kuva-aiheet ovat attikalaisessa vaasimaalauksessa hyvin suosittuja, mutta ruoanlaittoon liittyviä kuva-aiheita attikalaisessa vaasimaalauksessa esiintyy puolestaan vain harvoin.¹¹⁷

---

¹¹³ "Small Closed Shapes," Classical Art Research Centre, accessed 16.2.2024, <https://www.carc.ox.ac.uk/carc/resources/Introduction-to-Greek-Pottery/Shapes/Small-closed-shapes>.

¹¹⁴ Kokopitkä kitoni oli antiikissa alkujaan jumalten, vanhusten ja arvohenkilöiden vaate, joka muotoutui myöhemmin naisten arkipäiseksi vaatteeksi. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 264.

¹¹⁵ Berg, "Attic Red Figure," 57.

¹¹⁶ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 247.

¹¹⁷ John H. Oakley, *A Guide to Scenes of Daily Life on Athenian Vases* (Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2020), 11; 20.

CVA:ssa vatsalekyytin vaasimaalauksen kuva-aihetta ei määritellä yksittäisten sisällöllisten elementtien tunnistuksia tarkemmin, mutta kalathoksen ja villan parissa työskentelyyn liittyvien kuva-aiheiden yleisyyden perusteella on mahdollista tulkita, että maalauksessa voisi olla villan parissa työskentelyä kuvaava kuva-aihe. Tällöin hahmon käsissään kantama laatikko ja sen yllä leijuva täplä voisivat myös viitata villaan – hahmo on kantamassa kalathokseen laatikossa kenties villapalloja, joihin laatikon yllä leijuva täplä voisi viitata. Samankaltaisia täpliä on nähtävissä esimerkiksi alla olevan The Metropolitan Museum of Artin kokoelmista löytyvän 450–400-luvuilla eaa. valmistetun attikalaisen punakuvioiden lekyytin maalaukskoristelussa, jossa on kuva kolmella tutkittavan vatsalekyytin vaasimaalauksen täplää muistuttavalla pallolla jonglööraavasta naisesta (kuva 9). Vaasin kuvauksessa mainitaan, että pallot ovat maalauksessa esiintyvän kalathoksen perusteella todennäköisesti villapalloja.

Kuva 9: Terrakottalekyytti (öljypullo). Attikalainen punakuviotekniikka, 450–400 eaa. 16,5 cm x 5,4 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Villan parissa työskentelyä kuvaaviin kuva-aiheisiin liittyy usein monitahoisia merkityksiä, sillä kyseinen askare oli antiikissa paitsi perinteisesti vaimojen tehtävä, mutta sitä tekivät myös prostituoidut. Attikalaisessa vaasimaalauksessa esiintyvien villan parissa työskentelevien naisten identiteeteistä on tutkimusalan historiassa tosin

esitetty vaihtelevia näkemyksiä, sillä varhaisimmissa tutkimuksissa askareen parissa toimivat naiset mielletään lähes yksinomaan kunniallisiksi naisiksi eikä prostituoitujen representaation mahdollisuutta oteta juurikaan huomioon. Useiden uudempien näkemysten mukaan vaimojen lisäksi kuitenkin myös prostituoitujen tulkitaan esiintyvän attikalaisessa vaasimaalauksessa työskentelemässä villan parissa, erityisesti tyypillisesti kehräämässä villaa tai punomassa sitä.¹¹⁸

Myös kalathoksen villan säilytyskorina – usein myös ilman selkeää villan parissa työskentelyyn liittyvää kontekstiäkin – tulkitaan näin ollen esiintyvän attikalaisen vaasien vaasimaalauksissa sekä vaimoiksi että prostituoituiksi tunnistettavien naisten yhteydessä, jolloin siihen liitetyt symboliset merkitykset vaihtelevat. Usein kotiin ja kotitöihin liittyvissä kuvissa, joissa kalathos kuvataan naisen kanssa, kalathoksen tulkitaan symboloivan vaimoutta, mutta puolestaan kuvissa, joissa kalathos kuvataan naisen ja erinäisten prostituutioon tai muuten seksuaalisuuteen liitettävien viitteiden kanssa, tulkitaan kalathoksen edustavan erityisesti naisen seksuaalisuuden symbolia.¹¹⁹ Kalathos naisen seksuaalisuuden symbolina juontaa juurensa metaforisesta ajattelutavasta, jossa naisen seksuaalisuuden voidaan nähdä kätkeytyvän kalathokseen tai pursuavan sieltä yli samaan tapaan kuin sinne säilötty kehräämätön villa.¹²⁰

Kalathoksen merkitys naiskuvastoissa on siis kahtiajakoinen ja kontekstisidonnainen – jos kalathoksen sisältämä kuva ei sisällä erityisiä prostituutioon tai seksuaalisuuteen liitettäviä viitteitä, esittää kuvassa esiintyvä nainen mitä todennäköisemmin vaimoa ja kalathos symboloi vaimoutta, mutta jos kuva puolestaan sisältää kyseisiä viitteitä, esittää kuvassa esiintyvä nainen tällöin mitä todennäköisemmin prostituoitua ja kalathos symboloi naisen seksuaalisuutta. Kuvassa esiintyviä prostituutioon tai seksuaalisuuteen liitettäviä viitteitä voivat attikalaisessa vaasimaalauksessa kontekstista riippuen olla esimerkiksi naisen alastomuus, seksuaalinen kanssakäyminen, erilaiset ylellisyysesineiksi mielletävät esineet kuten peilit ja korut, erotiikkaan liitetyt symbolit kuten ruusu ja tietynlaiset usein koristeelliset päähineet, joita prostituoituidut käyttivät perinteisesti päähineinään.¹²¹

Esimerkkinä kahdenlaisesta eri elementtejä sisältävästä vaasimaalauksesta, jossa kalathos esiintyy naisen kanssa, on alla kuvat The British Museumin kokoelmista löytyvän 480–470-luvuilla eaa. valmistetun attikalaisen punakuvioisen maljan sisäosan (kuva 10) ja The Metropolitan Museum of Artin kokoelmista löytyvän noin 420-luvulla eaa. valmistetun attikalaisen punakuvioisen hydria-vaasin¹²² (kuva 11) vaasimaalauksista. Ensimmäisenä mainitun maljan vaasimaalauksessa (kuva 10)

---

¹¹⁸ Marina Fischer, "Ancient Greek Prostitutes and the Textile Industry in Attic Vase-Painting ca. 550–450 B.C.E." *The Classical World* 106, no. 2 (Winter 2013): 228–29; 233.

¹¹⁹ Fischer, "Ancient Greek Prostitutes and the Textile Industry," 242–43.

¹²⁰ Fischer, "Ancient Greek Prostitutes and the Textile Industry," 243.

¹²¹ Fischer, "Ancient Greek Prostitutes and the Textile Industry," 223–24.

¹²² Hydria on pyöreävartaloisen vesiastia, jossa on kantamista varten kaksi vaakasuoraa ja kaatamista varten yksi pystysuora kädensija. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 224.

esiintyy kokopitkään kitoniin, himationiin¹²³ ja koristeelliseen päähuiviin pukeutunut nainen, joka nuuhkii oikeassa kädessään pitelemäänsä ruusua. Naista reunustaa kuvassa kalathoksen lisäksi myös sänky ja peili. Edellä mainituista elementeistä etenkin ruusun, sängyn, peilin ja koristeellisen päähuivin voidaan nähdä viittaavan tämän maalauksen kohdalla hahmon todennäköiseen identiteettiin prostituoituna, jolloin kalathoksen voi täten nähdä edustavan kuvassa naisen seksuaalisuuden symbolia. Naisen mainitaan myös vaasin kuvauksen avainsanoissa esittävän hetairaa, eli eräänlaista kreikkalaista tavallista prostituoitua tasokkaampaa seuraa ja seksuaalisia palveluita myyvää naista.¹²⁴

Kuva 10: Malja (kuva maljan sisäpuolen maalauksesta). Attikalainen punakuviotekniikka, 480–470 eaa. 28,7 cm x 37,3 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Hydrian maalauskoristelussa (kuva 11) esiintyy puolestaan kaksi naista, jotka seisovat maassa olevan kalathoksen molemmin puolin. Toinen naisista pitelee kalathoksen yllä käsissään jonkinlaista laatikkoa, jota toinen nainen on avaamassa. Toisin kuin edellä tarkastellun maljan vaasimaalauksessa, tässä maalauksessa ei ole havaittavissa erityisiä prostituutioon tai seksuaalisuuteen liitettäviä viitteitä, joten naisten,

¹²³ Himation on kreikkalainen sekä naisten että miesten käyttämä suuri suorakulmainen villasta tai pellavasta valmistettu viitta, joka voitiin pukea kitonin päälle. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 215–16.

¹²⁴ Madeleine Mary Henry, "hetairai ('companions', sing. Hetaira)," in *The Oxford Classical Dictionary 4th ed*, ed. Simon Hornblower, Antony Spawforth and Esther Eidinow (Oxford: Oxford University Press, 2012).

tai ainakin toisen naisista voidaan kalathoksen perusteella tulkita tämän maalauksen kohdalla esittävän todennäköisesti vaimoa ja kalathoksen symboloivan vaimoutta. Vaasin kuvauksessa mainitaan, että kyseessä on kotiin liittyvä kuva-aihe, jossa esiintyy mahdollisesti palvelustyttö rouvansa kanssa.

Kuva 11: Terrakottahydria: kalpis (vesiruukku). Attikalainen punakuviotekniikka, noin 420 eaa. 17,3 cm x 12,2 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Samoin kuin edellä tarkastellun hydrian, myöskään vatsalekyytin maalauskoristelussa ei ole havaittavissa erityisiä prostituutioon tai seksuaalisuuteen liitettäviä viitteitä, sillä hahmo esiintyy kuvassa yksin säädyllisesti vaatetettuna, eikä hahmon taustallakaan esiinny mitään prostituoituihin yleisesti liitettyjä esineitä tai symboleja. Näiden seikkojen ja kalathoksen perusteella on siis mahdollista tulkita, että kyseessä on kuvaus villan parissa työskentelevästä vaimosta ja kalathos symboloi kuvassa vaimoutta. Tulkintaa tukee myös pullon valmistusajalla ja -ympäristössä vallinneet vaasimarkkinoiden olosuhteet, sillä 400-luvulla eaa. monipuoliset naisaiheet yleistyivät dramaattisesti attikalaisessa vaasimaalauksessa, minkä tulkitaan johtuneen vuosisadalla vallinneesta poliittisesta epävarmuudesta persialaissotien keskellä. Tällöin arvostus naisia ja naisten töitä kohtaan kasvoi, kun heidän roolinsa yhteiskunnassa muuttui erityisen oleelliseksi kaupunkivaltion menestyksen jatkumisen takaamiseksi

perheiden miesten taistellessa sodissa.¹²⁵ Koska naiset olivat tällöin vaasimarkkinoi-
den tyypillinen kohdeyleisö, jotka hankkivat ja joille hankittiin vaaseja, maalattiin
vaaseihin monentyypisiä kuvia naisista tekemässä erilaisia kotitöitä, minkä tarkoi-
tuksena oli kohdentaa mainontaa ja tarjota naisille aiheissa samaistumispintaa.¹²⁶ Ku-
vien naishahmot maalattiin vaaseihin hyvin samankaltaisina vain pienien esimerkiksi
asuun liittyvien yksityiskohtien vaihdellessa, minkä tarkoituksena voidaan nähdä ol-
leen esittää hahmot anonyymeina kulttuurisen ideaalin arkkityyppeinä.¹²⁷

---

¹²⁵ Danielle Smotherman Bennett, "Targeted Advertising for Women in Athenian Vase-Painting
of the Fifth Century BCE," *Arts* 8, no. 2 (2019): 2, <https://doi.org/10.3390/arts8020052>.

¹²⁶ Bennett, "Targeted Advertising for Women," 2.

¹²⁷ Bennett, "Targeted Advertising for Women," 18.

4.1.4 Valkopohjainen lekyytti-pullo

Kuva 12: Valkopohjainen lekyytti-pullo. Puoli A.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Kuva 13: Valkopohjainen lekyytti-pullo. Puoli B.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman vaaseista neljäntenä ja attikalaisista vaaseista viimeisenä tarkastelemani vaasi on valkopohjainen lekyytti-pullo noin 420–400-luvuilta eaa. (kuva 12 ja 13). Pullo on 31,3 senttimetriä korkea, halkaisijaltaan suun kohdalta 6,3 ja jalan kohdalta 6,5 senttimetriä leveä ja painaa 754 grammaa. Materiaaliltaan lekyytti on poltettua punasavea ja se on lasitettu tasaisesti kauttaaltaan. Pullo on muodoltaan varsin hyvin säilynyt, vain sen suuosan reunasta on lohjennut pieni pala pullon muuten ollessa kokonainen. Pullon maalauskoristelu on pahoin kulunut, mutta sen vaasimaalauksen säilyneet fragmentit ovat kuitenkin lähemmässä tarkastelussa suhteellisen hyvin erotettavissa.¹²⁸

¹²⁸ Lekyytti-pullon tiedot: Berg, "Attic White Ground," 61.

Toisena analysoimani mustakuvioisen lekyytin tavoin tämäkin lekyytti edustaa lekyytti-vaasityypin sylinterimäistä muotovarianttia, jota käytettiin perinteisesti öljytai voidepullona. Valkopohjaisia lekyyttejä käytettiin, kuten mainittu aiemmin, erityisesti hautalahjoina, ja niiden maalauskoristelu ei useinkaan ollut kovin kestävä. Tutkittavan valkopohjaisen lekyytin maalauskoristelu onkin tutkittavista vaaseista selkeästi fragmentaarisin ja kulunein. Jälkiä pullon valkoiselle pohjalle maalatusta maalauskoristelusta löytyy pullon hartiasta ja vartalosta kuitenkin hajanaisesti kauttaaltaan. Valkoinen pohjaväri ja maalausalue kattaa suurimman osan pullon ulkopinnasta lukuun ottamatta pullon mustaa kahvaa, kaulaa, suuosaa ja alaosaa sekä mustan ja punasaven väristä jalkaa. Pullon valkeasta hartiasta on erotettavissa haaleita jälkiä erinäisistä kaarevista kasviornamenteista ja vartalosta jälkiä vartalon yläreunaa koristaneesta meanderinauhasta ja kahden ihmishahmon ja ihmishahmojen välissä seisovan korkean suorakulmaisen monumentin ääri viivoista.

Lekyytin maalauskoristelusta on puolelta A (kuva 12) erotettavissa hyvin pirstaloituneita jälkiä naishahmosta, joka seisoo oikealle suunnattuna. Yläosasta on erotettavissa hahmon profiilista kuvattu pää ja oikealle eteenpäin kohotetun käsivarren ylä-ääri viiva. Naisen kohdalla maalauksen keskiosassa on nähtävissä joitain lyhyitä viivoja, mutta hahmon vartaloa tai vaatekuvaa ei pysty maalauksesta erottamaan. Pullon aivan alareunassa on kuitenkin vielä nähtävissä hahmon molemmat jalkaterät profiilista kuvattuna ja peräkkäin aseteltuina. Lekyytin maalauskoristelussa puolella B (kuva 13) on puolestaan hieman paremmin säilynyt kuva seisovasta mieshahmosta. Maalauksesta on erotettavissa miehen pää, joka kuvataan profiilista vasemmalle suunnattuna, ja fragmentteja hahmon muuten frontaalista kehosta. Hahmolla on yllään pitkä punainen vaate, joka jättää ainakin hahmon oikean ja ainoan kuvasta erotettavan käsivarren sekä nilkat ja jalkaterät paljiksi. Hahmon oikea käsi on kohotettuna hahmon lanteille. Hahmojen välissä on lisäksi jokin hahmojen kanssa samanmittainen pystysuora suorakulmainen monumentti, joka seisoo kolmiportaisen alustan päällä. Monumentin tulkitaan CVA:ssa esittävän perinteistä hautasteelä,¹²⁹ joka on Attikassa käytetty vapaasti seisova pystyasentoinen perinteisesti erilaisin reliefein ja piirtokirjoituksin koristeltu hautakivi.¹³⁰ Kuvassa esiintyvistä hautasteelästä ei kuitenkaan ole erotettavissa muuta koristelua kuin steelen yläreunassa kulkeva haalistunut lehtinauhakoriste.

Tutkittavan lekyytin kohdalla vaasityypin perinteinen käyttötarkoitus luo merkittävän kontekstin vaasin maalauksen kuva-aiheen tulkintaan, sillä kuten mainittu aiemmin, valkopohjaisia lekyyttejä käytettiin 400-luvulla eaa. erityisesti hautalahjoina, minkä vuoksi niiden kuva-aiheet ovat tyypillisesti hautateemaisia. Valkopohjaisten lekyyttien maalauskoristeluissa esiintyy tyypillisesti esimerkiksi kohtauksia, joissa

---

¹²⁹ Berg, "Attic White Ground," 61.

¹³⁰ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 541.

vieraillaan edesmenneen läheisen haudalla, tuodaan haudalle lahjoja ja valmistellaan haudan luona vierailua.¹³¹ CVA:ssa tutkittavan lekyytin vaasimaalauksen kuva-aihetta ei määritellä yksittäisten sisällöllisten elementtien tunnistuksia tarkemmin, mutta lekyytin vartalon maalauskoristelusta erotettavien elementtien ja niiden sommittelun perusteella on mahdollista tulkita, että pullon vaasimaalaus voisi kuvata erityisesti haudalla vierailua. Haudalla vierailua kuvaavissa vaasimaalauksissa esiintyy tyypillisesti peruselementteinä hautastele ja enimmillään kaksi tai kolme ihmishahmoa hautasteelen ympärillä,¹³² samaan tapaan kuin tutkittavan lekyytin vaasimaalauksessa.

Haudan luona vierailua kuvaavat maalaukset pitävät usein sisällään monitahoisia merkityksiä erityisesti niissä esiintyvien ihmishahmojen identiteettien kannalta, sillä kyseisissä kuva-aiheissa esiintyvät hahmot jaotellaan perinteisesti niiden esitystapojen perusteella joko eläviksi haudalla vierailijoiksi tai edesmenneiden haudattujen antropomorfisiksi ilmestyksiksi. Haudalla vierailijoiksi tulkitaan perinteisesti erityisesti kuva-aiheessa esiintyvät naiset, koska edesmenneestä ja tämän haudasta huolehtiminen olivat antiikissa perinteisesti perheen naisille kuuluvia tehtäviä.¹³³ Edesmenneiden ilmestyksiksi kuva-aiheessa puolestaan tulkitaan perinteisesti esimerkiksi hahmot, jotka istuvat melankolisen oloisesti hautasteelen portailla,¹³⁴ ja hahmot, jotka seisovat pysähtyneesti ja odottavan oloisesti hautasteelen vierellä.¹³⁵ Lisäksi muita merkkejä, joiden voidaan tulkita viittaavan hahmon statukseen edesmenneenä, voivat olla esimerkiksi hahmon yllä leijuva tikkumainen figuuri, joka kuvastaa edesmenneen kehosta irtaantunutta sielua,¹³⁶ ja hahmon alastomuus tai armeijaan viittaava asu, sillä alastomana tai armeijavarusteissa haudalle vierailemaan meneminen ei ollut ajan kulttuurissa tavanomaista.¹³⁷

Esimerkkinä haudalla vierailua kuvaavista vaasimaalauksista, joissa esiintyvät ihmishahmot kuvataan erilaisia merkityksiä heijastavissa asennoissa ja vaatetuksissa, on alla kuvat kahden The Metropolitan Museum of Artin kokoelmista löytyvän 400-luvun loppupuoliskolla eaa. valmistetun attikalaisen valkopohjaisen lekyytin vaasimaalauksista (kuva 14, 15 ja 16). Ensimmäisenä tarkasteltavan lekyytin vaasimaalauksessa (kuva 14 ja 15) esiintyy kaksi seisovaa hahmoa monin hautalahjoin koristellun hautasteelen ympärillä. Lekyytin puolelta A (kuva 14) erotettava hahmo on profiilista kuvattu hautasteleen päin suunnattu vaatetettu nainen, joka kantaa

---

¹³¹ Boardman, *Greek Art*, 204.

¹³² Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 651–52.

¹³³ Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 651–52.

¹³⁴ Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 652.

¹³⁵ Nathan T. Arrington, "Fallen Vessels and Risen Spirits: Conveying the Presence of the Dead on White-ground Lekythoi," in *Athenian Potters and Painters: Volume III*, ed. John H. Oakley (Oxford and Philadelphia, Oxbow Books, 2014), 4.

¹³⁶ Oakley, *A Guide to Scenes of Daily Life on Athenian Vases*, 216.

¹³⁷ Arrington, "Fallen Vessels and Risen Spirits," 6.

vasemmassa kädessään oinokhoeta ja pitelee eteen ojennetussa oikeassa kädessään fialea¹³⁸, josta tämä on mahdollisesti kaatamassa haudalle juomauhria. Lekyytin puolelta B (kuva 15) erotettava hahmo on puolestaan hautasteeleen päin katsova mutta muuten frontaalinen alaston mieshahmo, joka pitää vasemmalla kädellään kiinni pystyasentoisesta keihästä. Mieshahmon vasemman käsivarren päällä roikkuu jonkinlainen punainen kangas, joka lienee miehen vaate. Perinteisten tulkintatapojen mukaan tässä maalauksessa naisen voisi erityisesti sukupuolen perusteella tulkita esittävän haudalla vierailijaa, joka on tuomassa haudalle lahjoja ja kaatamassa maahan juomauhria. Miehen voisi puolestaan alastomuuden ja pysähtyneen asentonsa perusteella tulkita esittävän edesmenneen haudatun ilmestystä, joka odottaa vierailijaa haudan vierellä.

Kuva 14: Terrakottalekyytti (öljypullo). Puoli A. Attikalainen valkopohjatekniikka, noin 440–430 eaa. 36,1 cm x 11,3 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Kuva 15: Terrakottalekyytti (öljypullo). Puoli B. Attikalainen valkopohjatekniikka, noin 440–430 eaa. 36,1 cm x 11,3 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

¹³⁸ Fiale on jalaton ja kädensijaton juoma- ja uhrimalja. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 171.

Toisena tarkasteltavan lekyytin vaasimaalauksessa (kuva 16) esiintyy puolestaan kolme hahmoa suurilla akantinlehdillä koristellun hautasteelen ympärillä. Kaksi hahmoista seisoo hautasteelen molemmin puolin ja katsovat kohti hautasteelen portailla istuvaa apean oloista hahmoa. Kuva on hieman epäselvä reunoilta, mutta vaikuttaisi, että oikean puolimmainen seisova hahmo olisi nainen ja vasemman puolimmainen hahmo nuori mies. Myös haudalla istuva hahmo vaikuttaisi erotettavien piirteidensä perusteella esittävän nuorta miestä. Tämän lekyytin maalauksen kohdalla kuitenkin erityisesti hahmojen asennot tarjoavat sukupuolia merkittävämmät vihjeet hahmojen jaotteluun eläviksi ja kuolleiksi. Perinteiset tulkintatavat viittaavat siihen, että seisovat hahmot esittävät kuvassa haudalla vierailijoita ja hautasteelen portailla istuva apean oloinen hahmo edesmenneen haudatun ilmestystä.

Kuva 16: Terrakottalekyytti. (öljypullo). Attikalainen valkopohjatekniikka, noin 420–400 eaa. 40,6 cm. The Metropolitan Museum of Art. Kuva: The Metropolitan Museum of Art. CC0.

Tutkittavan lekyytin maalauskoristelun kohdalla sekä hahmojen sukupuolet että asennot – tai mitä niistä on erotettavissa – tarjoavat merkittävimmät vihjeet hahmojen mahdollisista identiteeteistä. Maalauksesta erotettavan naisen voi perinteisiin tulkintatapoihin nojaten sukupuolen perusteella tulkita esittävän haudalla vierailijaa, joka

voisi maalauksesta erotettavan eteen ojennetun kätensä perusteella olla mahdollisesti kaatamassa haudalle juomauhria samaan tapaan kuin nainen ensimmäisenä tarkastellun vaasiesimerkin maalauksessa on tekemässä. Maalauksen kuluneisuuden vuoksi tätä ei kuitenkaan voi sanoa varmaksi. Hautasteelen toisella puolella seisovan miehen voi puolestaan erityisesti asentonsa perusteella tulkita esittävän edesmenneen antropomorfista ilmestystä, sillä tämän frontaalinen keho on varsin jäykässä ja pysähtyneessä asennossa. Myös hahmon lanteille kohotettu käsi korostaa miehen kehon pysähtyneisyyttä ja luo kuvaan odottavan tunnelman.

Hautateemaisilla maalauksilla koristeltujen valkopohjaisten lekyyttien yleistymisen ja rajoittumisen hautalahjana käyttöön voidaan nähdä olevan kytköksissä erityisesti 400-luvulla eaa. Kreikassa tapahtuneisiin hautaustraditioihin liittyviin muutoksiin. Persialaissotien seurauksena 400-luvulla eaa. suurta osaa hautajaisista alettiin viettämään julkisin hautausmenoin, kun sodassa henkensä menettäneet haudattiin taistelupaikoilla joukkohautoihin.¹³⁹ Tämä toi merkittävän muutoksen yksittäisten perheiden suremiskäytäntöihin, sillä joukkohaudat ja julkiset hautajaiset veivät menehtyneen läheisiltä ja erityisesti perheen naisilta pois heidän etuoikeutensa kunnioittaa menehtyneen perheenjäsenensä muistoa yksityisillä haudoilla.¹⁴⁰ Juuri julkisten hautajaisten kanssa samaan aikaan yleistyneiden valkopohjaisten lekyyttien, joiden vaasimaalaukset kuvaavat tyypillisesti yksityisiä hautoja ja intiimejä kohtaamisia edesmenneiden läheisten ilmestysten kanssa, nähdään näin ollen mahdollisesti olleen eräänlainen vastaisku julkisille hautauskäytännöille.¹⁴¹

---

¹³⁹ Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 644.

¹⁴⁰ Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 646.

¹⁴¹ Shapiro, "The Iconography of Mourning in Athenian Art," 649.

4.2 Eteläitalialaiset vaasit

4.2.1 Punakuviainen pullo

Kuva 17: Punakuviainen pullo. Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman eteläitalialaisista vaaseista ensimmäisenä tarkastelemani vaasi on punakuviainen pullo noin 340–320-luvuilta eaa. (kuva 17). Pullo on säilyneessä muodossaan 15,3 senttimetriä korkea, leveimmästä kohdasta halkaisijaltaan 8,2 senttimetriä leveä ja painaa 108 grammaa. Materiaaliltaan pullo on poltettua punasavea ja se on lasitettu kauttaaltaan tasaisesti. Pullo on rikkoutunut noin kahteenkymmeneen osaan, joista se on kasattu uudelleen yhteen. Pullosta puuttuu paloja pullon kaulan ja vartalon yhtymäkohdasta sekä vartalosta, eikä pullon suuosa ole säilynyt. Pullon maalauskoristelu on palojen selkeästi näkyvistä liitoskohdista ja puuttuvista paloista huolimatta kuitenkin pääpiirteissään hyvin

erotettavissa.¹⁴² Pullo attribuoidaan CVA:ssa Lentini-Manfria-ryhmälle,¹⁴³ jolla viitataan 300-luvun viimeisillä vuosikymmenillä eaa. keskeisten vaasilöytöjen perusteella erityisesti Sisilian Lentinin ja Manfrian alueilla työskennelleisiin vaasimaalareihin. Lentini-Manfria-ryhmä maalasi vaaseihin erityisesti naisaiheisia kuva-aiheita, joissa naiset esiintyvät istuvissa asennoissa puoliksi vaatetettuina.¹⁴⁴

Attribuoidun maalariryhmän perusteella tutkittava pullo edustaa siis sisilialaista punakuviokeramiikkaa, jossa suosittiin 300-luvun loppupuoliskolla eaa. erityisesti tutkittavan pullon mukaisia pieniä vaasityyppejä.¹⁴⁵ Pienellä pullolla on voinut olla antiikissa monia käyttötarkoituksia, sillä sen nimi tai muoto ei viittaa mihinkään tiettyyn vaasityyppiin. Kuitenkin, koska valtaosa eteläitalialaisista vaaseista on peräisin hautakonteksteista,¹⁴⁶ voi myös tutkittava pullo olla jotenkin linkittynyt hautateemaan.

Pullon vartalo on kauttaaltaan maalauskoristeltu. Pullon maalauskoristelussa on pääosassa kuva istuvasta naishahmosta, jonka vastakkaisella puolella on erinäisiä kasvimaaisia ornamentteja ja yksi suuri palmetti. Pullon maalauskoristelun frontaalinen nainen esiintyy maalauksessa istumassa haaleasti näkyvän tuolin päällä vartalo oikealle suunnattuna ja katsomassa olkansa yli vasemmalle. Nainen nojaa oikealla kädellään johonkin suorakulmaiseen maassa olevaan esineeseen ja pitelee vasemmassa kädessään jotakin laakeaa esinettä. Naisella on yllään vaate, joka on peittää hahmon vartaloa lanteista alaspäin naisen ylävartalon ollessa paljas. Naisella on lisäksi kaulassaan helmikaulakoru ja päässään jonkinlainen hiukset peittävä huivimainen päähine. Kuvassa esiintyvistä elementeistä hahmon kädessään pitelemän laakean esineen tunnustetaan CVA:ssa esittävän fialea,¹⁴⁷ eli eräänlaista jalatonta ja kädensijatonta juoma- ja uhrimaljaa,¹⁴⁸ ja hahmon huivimaisen päähineen sakkosta,¹⁴⁹ eli eräänlaista turbaanimaista naisten päähinettä.¹⁵⁰ CVA:ssa pullon vaasimaalauksen kuva-aihetta ei määrittellä kyseisten yksittäisten visuaalisten elementtien tunnistuksia tarkemmin.

Edellä kuvailut maalauksen visuaaliset elementit voivat tutkittavan pullon maalauskoristelun kohdalla viitata monenlaisiin kuva-aiheisiin. Esimerkiksi naisen osittaisen alastomuuden, kaulakorun ja sakkos-päähineen voidaan nähdä viittaavan mahdollisuuteen, että kyseessä olisi kuvaus prostituoidusta, sillä kuten aiemmin tarkastellun vatsalekytin kohdalla käy ilmi, voidaan kyseiset elementit attikalaisessa

---

¹⁴² Pullon tiedot: Berg, "South-Italian Red Figure," 113.

¹⁴³ Berg, "South-Italian Red Figure," 113.

¹⁴⁴ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 235.

¹⁴⁵ Sebastiano Barresi, "Sicilian Red-figure Vase-painting: The Beginning, the End," in *The Regional Production of Red-figure Pottery: Greece, Magna Graecia and Etruria*, ed. Stine Schierup and Victoria Sabetai (Aarhus: Aarhus University Press, 2014), 244.

¹⁴⁶ Keely Heuer, "Tenacious Tendrils: Replicating Nature in South Italian Vase Painting," *Arts* 8, no. 2 (2019): 8, <https://doi.org/10.3390/arts8020071>.

¹⁴⁷ Berg, "South-Italian Red Figure," 113.

¹⁴⁸ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 171.

¹⁴⁹ Berg, "South-Italian Red Figure," 113.

¹⁵⁰ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 499.

vaasimaalauksessa – josta eteläitalialainen vaasimaalaus sai alkuperäiset vaikutteensa – nähdä usein prostituoituihin viittaavina. Juuri naisen alastomuus, joka on tutkittavan pullon vaasimaalauksessa yksi keskeisimmistä elementeistä, nähdään perinteisesti klassisen ajan vaasimaalauksessa yhtenä selkeimmistä prostituoituihin liitettävistä viitteistä, sillä säädylliset naiset eivät ajan kulttuurissa ikinä paljastaneet ihoaan julkisesti.¹⁵¹ Naisaiheisten vaasimaalausten yleistyessä 400-luvun lopulla eaa. kuitenkin myös kunniallisten naisten vähäpukeisuus tuli tiettyihin kuva-aiheisiin enemmän tyypilliseksi. Kyseisiä kuva-aiheita edustavat erityisesti naisten somistautumiseen liittyvät maalaukset, joissa naiset esimerkiksi pukeutuvat, laittautuvat ja peseytyvät perinteisesti naimisiin menoa varten.¹⁵² Naisen alastomuus 400-luvun lopulta eaa. lähtien valmistetuissa vaasimaalauksissa ei siis enää välttämättä viittaa yhtä suoraviivaisesti prostituutioon kuin ennen kyseistä ajankohtaa valmistetuissa vaaseissa, mikä avaa tutkittavan pullon vaasimaalauksen ja siinä esiintyvän naisen osittaisen alastomuuden tulkintaan muitakin kuin vain prostituutioon viittavia mahdollisuuksia.

Esimerkiksi juuri edellä mainittu naisen somistautumiseen liittyvä konteksti voisi sopia myös tutkittavan pullon vaasimaalaukseen. 300-luvun eaa. aikaisessa sisiialaisessa vaasimaalauksessa suosittiin nimittäin erityisesti naisaiheisiä kuva-aiheita, joissa naiset esiintyvät esimerkiksi laittautumassa kylpyhuoneissaan ja valmistautumassa hääseremonioihinsa.¹⁵³ Pullon vaasimaalauksessa esiintyvän naisen osittainen alastomuus yhdessä naisen vasemmassa kädessään pitelemän fialen kanssa voisi viitata esimerkiksi mahdollisuuteen, että kyseessä olisi kuvaus hääseremoniaansa valmistautuvasta naisesta. Perinteisen kreikkalaisen kolmivaiheisen hääseremonian ensimmäiseen osaan – proauliaan – liittyi olennaisena osana muun muassa morsiuskylpy ja uhrien antaminen jumalille,¹⁵⁴ mikä voisi selittää kyseisten elementtien läsnäolon maalauksessa. Nainen voisi siis kuvassa puoliksi tämän vartaloa peittävän vaatteen perusteella olla juuri valmistautumassa morsiuskylpyynsä tai saanut juuri kylvettyä, ja fiale uhrimaljana voisi viitata uhrien antoon.

Tutkittavan pullon vaasimaalauksen kuva-aihe voisi siinä esiintyvien keskeisten elementtien lisäksi myös sommittelunsa perusteella esittää hääseremoniaan valmistautumista, sillä monissa ajan vaasimaalauksissa, joiden kuvauksien tulkitaan esittävän kyseistä kuva-aihetta, sommitelma on hyvin samankaltainen. Kyseisessä kuva-aiheessa esiintyy tyypillisesti istuva joko kokonaan tai puoliksi vaatetettu nainen – morsian –, jolla on yllään erilaisia somisteita kuten koruja ja kädessään usein fiale. Maalauspinta-alaltaan suuremmissa vaaseissa naista ympäröivät usein useat nais- ja

---

¹⁵¹ Larissa Bonfante, "Nudity as a Costume in Classical Art," *American Journal of Archaeology* 93, no. 4 (October 1989): 559.

¹⁵² Sue Blundell and Nancy Sorkin Rabinowitz, "Women's Bonds, Women's Pots: Adornment Scenes in Attic Vase-Painting," *Phoenix* 62, no. 1 (Spring 2008): 115; 117.

¹⁵³ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 234.

¹⁵⁴ John H. Oakley, "Birth, Marriage, and Death," in *A Companion to Greek Art*, ed. Tyler Jo Smith and Dimitris Plantzos (Newark: John Wiley & Sons, Incorporated, 2012), 483.

mieshahmot sekä yksi tai useampi lentävä Eros tai Nike, mutta pienemmissä vaaseissa kuva-aihe esiintyy perinteisesti yksinkertaisempina sisältäen keskeisinä elementteinä usein vain istuvan naisen yksin tai Eroksen seurassa.¹⁵⁵

Esimerkkinä edellä mainitusta maalauspinta-alaltaan pienemmästä vaasista, jonka maalauskoristelun voidaan tulkita esittävän hääseremoniaan valmistautumista, on alla kuva The British Museumin kokoelmista löytyvän noin 340–330-luvuilla eaa. valmistetun sisilialaisen punakuvioisen pyksis-rasian¹⁵⁶ vaasimaalauksesta (kuva 18 ja 19). Maalauksessa esiintyy istuva nainen ja Eros aseteltuina rasian maalauspinnan vastakkaisille puolille. Rasian puolella A (kuva 18) esiintyvä nainen istuu hyvin samankaltaisessa asennossa kuin nainen tukittavan pullon vaasimaalauksessa ja myös naisen ylävartalo on samaan tapaan paljas kuin pullon vaasimaalauksen naisella. Molemmat myös pitelevät vasemmassa kädessään fialea ja pyksiksen vaasimaalauksen nainen pitelee oikeassa kädessään lisäksi vielä seppelettä. Usein naisen ja Eroksen sisältämien kuva-aiheiden kohdalla on tosin myös mahdollista tulkita, että kuvan nainen esittäisi Afroditea, sillä kyseiset kaksi hahmoa rakkauden jumaluuksina esiintyvät antiikin taiteessa usein yhdessä. Tarkastelevassa vaasiesimerkissä vaasin sisilialainen konteksti, kuvan sommitelma ja Afroditeen perinteisesti liitettävien attribuuttien puute viittaavat kuitenkin enemmän naisen identiteettiin morsiamena.

---

¹⁵⁵ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 237.

¹⁵⁶ Pyksis on pyöreä ja kannellinen usein korujen ja kosmetiikan säilyttämiseen tarkoitettu rasia. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 472.

Kuva 18: Pyksis. Puoli A. Sisilialainen punakuviokeramiikka, noin 340–330 eaa. 13 cm x 12,4 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Kuva 19: Pyksis. Puoli B. Sisilialainen punakuviokeramiikka, noin 340–330 eaa. 13 cm x 12,4 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Tutkittavan pullon vaasimaalaus voisi siis sekä sisällöllisiltä elementeiltaan että sommittelultaan vastata erityisesti kuva-aihetta, jossa nainen on valmistautumassa hääseremoniaansa. Kyseisten ja muiden naisaiheisten kuva-aiheiden suuren suosion sisilialaisessa vaasimaalauksessa 300-luvun lopulla eaa. voidaan nähdä olevan kytköksissä erityisesti kyseisellä ajalla Sisiliassa vallinneisiin poliittisiin olosuhteisiin. 300-luvun lopulla eaa. Sisilian sosiopoliittiseen ilmapiiriin vaikutti vahvasti ensin Syrakusan sotaväen komentajana toiminut ja myöhemmin kuninkaana hallinnut Agathokles, jonka valtakaudella valta keskittyi vain kuninkaan ja tämän lähimpiin käsiin, minkä nähdään johtaneen tavallisen kansan rajautumiseen poliittisen elämän ja päätöksenteon ulkopuolelle.¹⁵⁷ Poliittisen elämän ulkopuolelle rajautumisen seurauksena tavallinen kansa saattoikin menettää kiinnostustaan myytteihin, joiden hyödyntämiseen Agathokles lähimpiineen usein turvautui kuninkaan vallankäytön ja päätösten legitimoimiseksi, ja suosia vaasien kuva-aiheina mieluummin heitä lähempänä olevia aiheita, kuten kuvia naisista somistautumassa.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Barresi, "Sicilian Red-figure Vase-painting," 244.

¹⁵⁸ Barresi, "Sicilian Red-figure Vase-painting," 244–45.

4.2.2 Gnathia-tyylinen pelike-vaasi

Kuva 20: Gnathia-tyylinen pelike-vaasi. Puoli A.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Kuva 21: Gnathia-tyylinen pelike-vaasi. Puoli B.
Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Toisena tarkastelemani Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman eteläitalialainen vaasi on gnathia-tyylinen pelike noin 330–310-luvuilta eaa. (kuva 20 ja 21). Pelike on tutkittavista vaaseista suurikokoisin – se on 32,1 senttimetriä korkea, halkaisijaltaan suun kohdalta 15,5 ja jalan kohdalta 12,4 senttimetriä leveä ja painaa 1512 grammaa. Materiaaliltaan vaasi on poltettua punasavea, joka on gnathia-tyylin mukaisesti peitetty mustalla maalikerroksella, ja se on lasitettu tasaisesti kauttaaltaan. Vaasi on säilynyt muodoltaan pääpiirteissään kokonaisena, mutta sen suuosassa ja vartalossa on kuitenkin useampia lohkeamia ja pinnassa runsaasti karstautuneita kohtia. Peliken maalauskoristelu on lohkeamista ja karstautuneisuudesta huolimatta kuitenkin vielä pääosin suhteellisen hyvin erotettavissa, vaikkakin pinnan vauriot voivat peittää joi-tain osia vaasin maalauskoristelusta.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Pelike-vaasin tiedot: Berg, "Gnathia," 122–23.

Pelike¹⁶⁰ on vaasityyppinä yksi amfora-vaasityypin muodollinen variaatio, joka on muodoltaan perinteisesti avarakaulainen ja alavartalosta pullea.¹⁶¹ Koska amforoita käytettiin antiikissa pääasiassa erinäisten nestemäisten aineiden, kuten viinin ja öljyn kuljettamiseen ja säilyttämiseen,¹⁶² on tutkittavaa pelikeä voitu myös hyödyntää kyseisiin tarkoituksiin. Peliken eteläitalialainen alkuperä viittaa muiden eteläitalialaisten vaasien tavoin tosin myös mahdolliseen hautakontekstiin liittyvään käyttöön.

Peliken puolelta A (kuva 20) on erotettavissa maalauskoristelua niin vaasin kaulan kuin vartalonkin alueelta. Vaasin kaulan alueella on neljä valkeaa kukkamaista ornamenttia – rosettia –, joiden yllä ja alla kulkee kaksi ohutta viivaa. Rosettien alla kulkevien viivojen alla kulkee lisäksi myös yksi valkeiden pisteiden muodostama viiva. Vaasin vartalossa kuva-alan keskellä on kuva vaatetetusta naishahmosta, joka seisoo maan- tai lattiantasoa representoivan pisterivin päällä pää ja katse vasemmalle suunnattuna. Myös hahmon frontaalinen vartalo on hieman kääntyneenä vasemmalle. Nainen pitelee oikeassa rinnan tasolle kohotetussa kädessään viuhkaa vasemman käden ollessa naisen kyljen suuntaisesti hieman tämän selän takana. Naisen vasemman kämmenen kohdalla on erotettavissa joitain fragmentaarisia maalijälkiä, joiden perusteella on mahdollista tulkita, että hahmon vasemmassakin kädessä on jokin esine. Alueen maalijäljet ovat kuitenkin niin hajanaisia ja kuluneita, ettei esinettä pysty kuvasta enää tunnistamaan. Naista reunustaa vaasin vasemmalla puolella lisäksi yksi irrallinen rosetti ja oikealla puolella useampi muu erinäinen kasvimaainen ornamentti.

Myös peliken puolelta B (kuva 21) on erotettavissa maalauskoristelua niin vaasin kaulan kuin vartalonkin alueelta. Tälläkin puolella vaasin kaulan alueella on neljä valkeaa rosettia samaan tapaan aseteltuina niiden yllä ja alla kulkevien ohuiden viivojen ja yhden valkeista pisteistä muodostuvan viivan väliin kuin vaasin puolella A. Puolella B vaasin vartalon maalauskoristelussa on kuva siivekkästä oikealle suunnatusta lentävästä hahmosta, joka kantaa oikeassa kädessään jotakin laakeaa pieniä palleroita kannattelevaa esinettä. Siivekkään hahmon edessä maan- tai lattian tasoa representoivan pisterivin päällä on havaittavissa jälkiä lisäksi jostakin suorakulmaisesta esineestä, jonka päällä on myös rivissä pieniä palleroita. Esineestä tai sen muodosta ei kuitenkaan saa kovin hyvin selvää, sillä vaasin pinta on kyseisen esineen kohdalta pahoin vaurioitunut.

CVA:ssa vaasin puolen A naishahmoa ei identifioida keneksikään tietyksi hahmoksi, mutta puolen B lentävän siivekkään hahmon tulkitaan esittävän fialea

---

¹⁶⁰ Vaasityypistä käytetty nimi pelike juontuu kreikan kielen kannua tarkoittavasta sanasta *πελική* (*pelikē*). Pelike on vaasityypille antiikin keramiikan tutkimuksissa annettu nimi, sillä vaasista antiikin aikana käytettyä nimeä ei tunneta. "Amphorae," Classical Art Research Centre, accessed 19.3.2024, <https://www.carc.ox.ac.uk/carc/resources/Introduction-to-Greek-Pottery/Shapes/Amphorae>.

¹⁶¹ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 412.

¹⁶² Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 33.

kantavaa Erosta, jonka edessä on alttari.¹⁶³ Tämän enempää peliken vaasimaalauksen kuva-aihetta ei CVA:ssa kuitenkaan määritellä. Vaasin maalauskoristelun sisällöllisten elementtien perusteella kuva-aiheen voikin tulkita monella eri tavalla. Eroksen läsnäolo voisi esimerkiksi viitata siihen, että kuvan nainen esittäisi Afroditea, sillä kuten edellä tarkastellun pullon kohdalla kävi jo ilmi, esiintyvät kyseiset kaksi hahmoa antiikin taiteessa usein yhdessä. Vaasin säilyneessä maalauskoristelussa ei ole erotettavissa Eroksen lisäksi muita Afroditeen viittavia attribuutteja, mutta on mahdollista, että esimerkiksi naisen vasemmassa kädessä on alkuperäisessä maalauksessa voinut olla jokin jumalattareen viittaava esine, kuten ruusu tai myrtti,¹⁶⁴ jolloin naisen identiteetti viittaisi varmemmin kyseiseen jumalattareen. Esimerkiksi alla olevan The British Museumin kokoelmista löytyvän 330–320-luvuilla eaa. valmistetun gnathia-tyylisen peliken vaasimaalauksen (kuva 22) naishahmo voidaan erityisesti joutsenen perusteella tunnistaa Afroditeksi, sillä myös joutsen on yksi jumalattaren tyypillisistä attribuuteista antiikin taiteessa.¹⁶⁵ Tutkittavan peliken vaasimaalauksen naishahmon varmasti Afroditeksi tunnistaminen ei kuitenkaan maalauksen nykyisestä muodosta attribuuttien puutteen vuoksi ole yhtä selkeää.

---

¹⁶³ Berg, "Gnathia," 123.

¹⁶⁴ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 11.

¹⁶⁵ Helicon Publishing, *Hutchinson Dictionary of Symbols in Art* (Abingdon: Helicon Publishing, 2005), part "Venus," <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=268784>.

Kuva 22: Pelike. Gnathia-keramiikka, 330–320 eaa. 36,83 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Tutkittavan peliken vaasimaalauksen Afroditeen tai muihin hahmoihin viittaavien attribuuttien puutteen vuoksi onkin kenties järkevämpää tulkita, ettei kuvan naishahmo esitä ketään tiettyä hahmoa, vaan kyseessä on kuvaus tavallisesta naisesta Eroksen seurassa. Nainen Eroksen seurassa voisi viitata esimerkiksi somistautumiseen liittyvään kuva-aiheeseen kuten yllä tarkastellun pullon kohdalla käy ilmi, vaikka tämän maalauksen sommitelma ei vastaakaan kaikkein perinteisimpiä somistautumista kuvaavia kuva-aiheita. Eroksen esiintymisen kuvassa fialen kanssa alttarilla voisi kuitenkin nähdä viittaavan johonkin pyhään tapahtumaan, kuten naimisiin menoon tai siihen valmistautumiseen. Lisäksi myös naisen käsissään kantamat esineet voisivat viitata somistautumiseen, sillä naisella on oikeassa kädessään viuhka ja vasemmassa kädessään jokin esine, joka on voinut alkuperäisessä maalauksessa kenties esittää jotakin yleisesti somistautumiseen liitettävää esinettä, kuten seppelettä, peiliä

tai parfyymipulloa.¹⁶⁶ Asennoltaan samankaltainen viuhkaa ja toista esinettä käsisään pitelevä naishahmo on nähtävissä esimerkiksi alla olevan Getty Museumin kokoelmista löytyvän 350–340-luvuilla eaa. valmistetun apulialaisen punakuvioisen alabastron-pullon¹⁶⁷ vaasimaalauksessa (kuva 23 ja 24). Alabastronin vaasimaalauksen naishahmon vasemmassa kädessään pitelemä esine on tässä tapauksessa seppele.

Kuva 23: Apulialainen punakuvioinen jalallinen alabastron. Puoli A. Apulialainen punakuviokeramiikka, noin 350–340 eaa. 19,3 cm x 5,6 cm. Getty Museum. Kuva: Getty Museum. CC0.

Kuva 24: Apulialainen punakuvioinen jalallinen alabastron. Puoli A/B. Apulialainen punakuviokeramiikka, noin 350–340 eaa. 19,3 cm x 5,6 cm. Getty Museum. Kuva: Getty Museum. CC0.

Somistautumiseen liittyvän kuva-aiheen ohella tutkittavan peliken vaasimaalauksen voisi sen sisältämien kasviornamenttien ja lentävän Eroksen perusteella tulkita viittaavan myös kuolemaan ja tuonpuoleiseen liittyvään kuva-aiheeseen, sillä kyseisillä elementeillä nähdään perinteisesti olevan eteläitalialaisten vaasien kohdalla

¹⁶⁶ Blundell and Rabinowitz, "Women's Bonds, Women's Pots," 115.

¹⁶⁷ Alabastron on pieni hajuvoidepullo, jossa on kiekkomainen huuliosa, ahdas suu, pussimainen vartalo ja pyöreä pohja. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 25.

myös kyseisiin teemoihin liittyviä merkityksiä. Koska valtaosa eteläitalialaista vaaseista on löydetty hautakonteksteista, kyseisissä vaaseissa esiintyvillä runsailla kasvimaisilla ornamenteilla ja niiden kanssa esiintyvillä lentävillä hahmoilla ja eläimillä tulkitaan perinteisesti olevan yhteys kuoleman tematiikkaan. Kasvien nähdään muun muassa kuvastavan luonnon uudistavia voimia ja lentävillä hahmoilla ja eläimillä hautalahjoiksi tarkoitetuissa vaaseissa nähdään usein olevan symbolinen tarkoitus saattaa vainajaa tämän matkalla tuonpuoleiseen, sillä kasvien joukkoon maalattujen siivekkäiden hahmojen lentokyky miellettiin ajalla perinteisesti kyvyksi matkustaa tämän maailman ja tuonpuoleisen välillä.¹⁶⁸ Siivekkäistä hahmoista erityisesti Erok-sella¹⁶⁹ saatettiin myös nähdä tälle antiikin runoissa annettujen alkukantaisten luomisvoimien perusteella olevan erityinen kyky varmistaa elämän jatkuminen kuoleman jälkeen.¹⁷⁰

Lisäksi myös naishahmon vasemmassa kädessään pitelemä esine, jonka voisi yllä esiteltyyn alabastronin vaasimaalaukseen nojaten tulkita mahdollisesti esittäneen peliken alkuperäisessä maalauksessa seppelettä, voidaan yhdistää eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa hautakontekstiin, sillä antiikissa edesmenneet haudattiin toisi-naan yllään kullasta, pronssista tai savesta valmistettu seppel.¹⁷¹ Kyseiseen traditi-oon on voinut aikanaan liittyä monia merkityksiä, sillä sepeleen käyttö liittyi antiikissa muun muassa uskonnollisiin ja kunnianosoituksiin liittyviin käytäntöihin, mutta kuoleman ja hautaamisen kontekstissa sepeleen voidaan kuitenkin nähdä viit-taavan erityisesti edesmenneen sielun ja ruumiin puhtauteen liittyvään symboliik-kaan.¹⁷² Lisäksi koska monia sepeleitä on löydetty eritoten avioituneiden naisten haudoista, sepeleen asettamisen edesmenneen vaimon päähän voidaan nähdä liitty-vän erityisesti myös häpäivän muistelemiseen. Kuten useat naisten somistautumista kuvaavat vaasimaalaukset osoittavat, liittyivät seppeleet perinteisesti läheisesti nais-ten somistautumisseremonioihin – vaasimaalauksissa morsiamiksi tulkittavat naiset pitelevät usein sepeleitä käsissään tai ovat saamassa niitä ympäröiviltä hahmoilta lahjoiksi.¹⁷³ Peliken vaasimaalauksessa esiintyvä naishahmo voisi siis hautakonteks-tista tulkittuna mahdollisesti representoida edesmennyttä vaimoa, jonka matkaa ja oloa tuonpuoleisessa Eros on tullut saattamaan ja suojelemaan.

Edellä tarkastelluista peliken vaasimaalauksen kuva-aiheen tulkintamahdollisuuksista kaikki kolme ovat maalauksesta erotettavien visuaalisten elementtien

---

¹⁶⁸ Heuer, "Tenacious Tendrils," 2; 9.

¹⁶⁹ Esimerkiksi Hesiodoksen runoelmassa *Jumalten synty* (120–122) Eros kuuluu ensimmäisiin luoviin alkuvoimallisiin jumaluuksiin.

¹⁷⁰ Heuer, "Tenacious Tendrils," 11.

¹⁷¹ Keely Elizabeth Heuer, "Vases with Faces: Isolated Heads in South Italian Vase Painting." *Metropolitan Museum Journal* 50, (2015): 79.

¹⁷² Rosemary A. Jeffreys, "Gilded Wreaths from the Late Classical and Hellenistic Periods in the Greek World," *The Annual of the British School at Athens* 117, (December 2022): 250.

¹⁷³ Jeffreys, "Gilded Wreaths," 251.

perusteella mahdollisia, mutta erityisesti viimeisenä tarkasteltu kuolemaan ja tuonpuoleiseen liittyvä tulkinta voisi kuitenkin istua parhaiten ajan sosiaaliseen kontekstiin. Eteläitaliassa ja erityisesti gnathia-keramiikan keskeisessä tuotantokeskuksessa Tarentumissa nimittäin vaikutti ja kukoisti 300-luvulla eaa. vahvasti kuoleman jälkeiseen elämään keskittynyt orfilaisuus.¹⁷⁴ Koska orfilaisuuden ja siihen liitettyjen mysteerien tavoitteena oli varmistaa kuoleman jälkeisen elämän onnellisuus ja sielun puhtaus,¹⁷⁵ voisi tutkittavan peliken vaasimaalauksessa esiintyvän Eroksen ja naishahmon mahdollisesti kädessään pitelemän seppeleen ja niihin liittyvien edellä tarkasteltujen merkitysten nähdä kytkeytyvän erityisesti samaisiin teemoihin.

4.2.3 Punakuviainen skyfoidi pyksis -rasian kansi

Kuva 25: Punakuviainen skyfoidi pyksis -rasian kansi. Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

---

¹⁷⁴ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 13.

¹⁷⁵ Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 386.

Viimeisenä tarkastelemani Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelman eteläitalialainen vaasi ei ole kokonainen vaasi, vaan skyfoidi pyksis -rasian irrallinen kansi (kuva 25). Rasia kansineen on italialaista punakuvioista keramiikkaa noin 320–300-luvuilta eaa. Kansi ja myös rasia itsessään on varsin pienikokoinen. Rasia on kokonaisuudessaan 12,8 senttimetriä korkea, leveimmästä kohdasta halkaisijaltaan 9,8 senttimetriä leveä ja painaa 260 grammaa. Materiaaliltaan rasia on poltettua punasavea ja se on lasitettu kauttaaltaan paksusti. Kansi on säilynyt muodoltaan pääosin kokonaisena, vain kannen nupissa ja reunassa on muutamia pieniä lohkeamia. Maalauskoristelun alueelta kannen pinta on hieman karstautunut, mutta sen maalauskoristelu on silti selkeästi erotettavissa.¹⁷⁶ Rasia attribuoidaan CVA:ssa Kantharos-ryhmälle,¹⁷⁷ jolla viitataan Apuliassa 300-luvun lopulla eaa. työskennelleisiin oikeilta nimiltä tuntemattomiin useita kantharos-juomamaljoja¹⁷⁸ valmistaneisiin vaasimaalareihin. Kantharos-ryhmä maalasi vaaseihin erityisesti kuvia irrallisista koristeellisiin sakkoksiin pukeutuneista naisten päistä.¹⁷⁹ Attribuoidun maalariryhmän perusteella tutkittava skyfoidi pyksis -rasian kansi edustaa siis apulialaista punakuviokeramiikkaa.

Pyksikset ovat vaasityyppeinä perinteisesti pyöreitä ja kannellisia usein korujen ja kosmetiikan säilyttämiseen tarkoitettuja rasioita, joita valmistettiin monissa eri koissa ja muotovariaatioissa. Määrite skyfoidi¹⁸⁰ viittaa erityisesti rasiatyypin vartaloltaan munan muotoiseen varianttiin, jossa on usein kaksi vaakasuoraa kädensijaa.¹⁸¹ Tarkasteltavassa Joensuun taidemuseon kokoelman skyfoidi pyksiksessä ei kuitenkaan ole kädensijoja, vaan rasian vartalo on kauttaaltaan sileä.

Tutkittavan skyfoidi pyksis -rasian kansi on kauttaaltaan maalauskoristeltu. Kannen maalauskoristelussa on pääosassa kuva profiilista kuvatusta vasemmalle suunnatusta irrallisesta naisen päästä. Naisella on päässään hiukset peittävä koristeellinen huivimainen päähine, jonka tunnistetaan CVA:ssa esittävän sakkosta,¹⁸² ja kaulassaan helmikaulakoru. Naisen päätä ympäröi kannen maalauskoristelussa lisäksi erinäiset kannen muuta maalauspintaa kokonaan peittävät kasvimaaiset ornamentit.

Kannen maalauskoristelun mukaiset irralliset naisten päät ovat eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa ja erityisesti Apuliassa valmistetuissa vaaseissa hyvin tyyppillinen kuva-aihe, joka esiintyy kyseisissä vaaseissa sekä esisijaisena että toissijaisena kuvituksena. Etenkin ensisijaisena kuvituksena motiivi esiintyy usein varsin

---

¹⁷⁶ Skyfoidi pyksis -rasian ja rasian kannen tiedot: Berg, "South-Italian Red Figure," 114.

¹⁷⁷ Berg, "South-Italian Red-Figure," 114.

¹⁷⁸ Kantharos on juomamalja, jossa on kaksi korkeaa pystysuoraa kädensijaa, syvä maljaosa ja toisinaan korkea jalka. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 252.

¹⁷⁹ Trendall, *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*, 99.

¹⁸⁰ Termi skyfoidi juontuu kreikan kielen skyfosta tarkoittavasta sanasta *σκύφος*. Termissä skyfoidi (eng. *skyphoid*) on lopussa englanninkielinen suffiksi -oid, joka viittaa muistuttavuuteen. Termin skyfoidi voisi siis käntää sanoin "skyfosta muistuttava" tai "skyfosmainen".

¹⁸¹ "Pyxis," Kerameikos.org, accessed 18.3.2024, <http://kerameikos.org/id/pyxis>.

¹⁸² Berg, "South-Italian Red Figure," 114.

yksinkertaisena ilman mitään erityisen identifioivia attributteja. Päillä on usein yllään sakkos ja koruja, kuten tutkittavan kannen maalauskoristelussakin, mutta ne eivät yleisinä naisten asusteina ilman laajempaa kontekstia kuitenkaan tyypillisesti viittaa keihinkään tiettyihin hahmoihin.¹⁸³ Yleinen identifioivien attributtien ja laajemman kontekstin puute tekeekin ensisijaisena kuvituksena esiintyvien päiden sisältämien merkitysten tunnistamisesta haasteellista ja varsin tulkinnanvaraista.¹⁸⁴ Esimerkkinä eteläitalialaisten vaasien ensisijaisena kuvituksena esiintyvien päiden samankaltaisuudesta on alla kuva The British Museumin kokoelmista löytyvän 340–320-luvulla eaa. valmistetun apulialaisen punakuvioiden hydrian (kuva 26) motiivin sisältävästä vaasimaalauksesta.

Kuva 26: Hydria. Apulialainen punakuviokeramiikka, 340–320 eaa. 31,2 cm. The British Museum.
Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

¹⁸³ Heuer, "Vases with Faces," 66.

¹⁸⁴ Heuer, "Vases with Faces," 68.

Tutkittavan kannen maalauskoristelun irralliseen naisen päähän – kuten myös muihin eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa ensisijaisena kuvituksena esiintyviin naisten päihin – voidaan kuitenkin saada hieman enemmän tarttumapintaa tarkastelemalla vaaseissa toissijaisina kuvituksina esiintyviä naisten päitä. Toissijaisena kuvituksena eteläitalialaissa vaaseissa esiintyviin naisten päihin liittyvät merkitykset ovat yksinään esiintyvien päiden merkityksiä usein paremmin tulkittavissa, sillä ne esiintyvät erilaisten narratiivisten kuva-aiheiden yhteydessä, joiden kontekstiin motiivi voidaan usein yhdistää. Koska valtaosassa naisen pään toissijaisena kuvituksena sisältävissä vaaseissa ensisijainen kuva-aihe kuvaa kuolemaa ja tuonpuoleista,¹⁸⁵ voidaan myös irrallisten päiden nähdä liittyvän erityisesti kuoleman tematiikkaan. Esi-merkkinä vaasimaalauksesta, jossa kyseinen motiivi esiintyy toissijaisena kuvituksena kuolemaan liittyvän kuva-aiheen yhteydessä, on alla kuva The British Museumin kokoelmista löytyvän noin 340–320-luvuilla eaa. valmistetun apulialaisen punakuvoisen voluuttikraaterin¹⁸⁶ toisen puolen vaasimaalauksesta (kuva 27), jossa on kuvaus kreikkalaisen mytologian hahmon Hippolytoksen kuolemasta. Maalauksessa Hippolytos esiintyy ajamassa valjakollaan kuva-alan alalaidassa jumaljoukon katsellessa tätä ylempänä.

---

¹⁸⁵ Heuer, “Vases with Faces,” 73.

¹⁸⁶ Voluuttikraateri on yksi veden ja viinin sekoitusmaljana käytetyn kraateri-vaasityypin muo-
dollinen variaatio, jossa vaasin kädensijat päättyvät vaasin suun yläpuolelle kiertyviin voluuttoihin. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 277–78.

Kuva 27: Voluuttikraateri. Apulialainen punakuviokeramiikka, noin 340–320 eaa. 107,8 cm x 50,2 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](#).

Narratiivisten kuolemaan ja tuonpuoleiseen liittyvien ensisijaisten kuva-aiheiden lisäksi motiivia sitovat kuoleman tematiikkaan erityisesti myös päillä koristeltujen vaasien tyypilliset löytöpaikat, sillä valtaosa päillä koristelluista vaaseista – kuten valtaosa eteläitalialaisista vaaseista yleisestikin – on löydetty hautakonteksteista. Löytöpaikkojen lisäksi myös muut hautakontekstiin liittyvät kuvalliset representaatiot irrallisista naisten päistä, kuten usein vain pään tai pään ja hartiat sisältävät rintakuvat, jotka koristivat eteläitalialaisia hautoja,¹⁸⁷ osaltaan sitovat vaasimaalauksissa esiintyviä päitä samaiseen tematiikkaan. Lisäksi myös päiden yhteydessä tyypillisesti esiintyvät kasvimaiset ornamentit edelleen vahvistavat motiivin yhteyttä kuolemaan liittyviin teemoihin, sillä kuten aiemmin tarkastellun peliken kohdalla kävi jo ilmi, voidaan eteläitalialaisissa vaaseissa kuvattujen kasvienkin nähdä liittyvän läheisesti symbolisesti kuolemaan ja tuonpuoleiseen.

---

¹⁸⁷ Heuer, "Vases with Faces," 78.

Yksi mahdollinen edellä tarkasteltua hieman laveahkoa kuoleman tematiikkaan liittyvää merkitystä tarkempi selitys eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa esiintyvillä irrallisilla naisten päille voisi kuitenkin olla, että ne esittäisivät erityisesti narratiivisten kuva-aiheiden yhteydessä metafyyssisten ideoiden tai tilojen personifikaatioita. Päiden personifikaatioiksi tunnistaminen eteläitalialaisten vaasien vaasimaalauksista on tosin usein kuitenkin haasteellista, sillä kuten mainittu, päiden yhteyteen ei tyypillisesti maalattu mitään erityisen identifioivia attribuutteja eikä päiden yhteydessä tyyppillisesti esiinny tunnistuksia helpottavia kaiverruksiakaan.¹⁸⁸ Poikkeuksia, jotka tulevat päiden personifikaatioiksi mieltämistä, kuitenkin löytyy. Alla on esimerkiksi kuva The British Museumin kokoelmista löytyvän 370–350-luvuilla eaa. valmistetun apulialaisen punakuvioisen voluuttikraaterin vaasimaalauksesta (kuva 28 ja 29), jossa Haadesta ja Persefonea kuvaavan ensisijaisen kuva-aiheen yllä esiintyvän naisen pään yhteydessä on sekä attribuutti että kaiverrus. Päällä on yllään jumalalliseen identiteettiin viittaava polos-päähine¹⁸⁹ ja pään yllä on kaiverrettuna tuulenvirettä tai aamutuulta tarkoittava sana *AVDA* eli *Áþpa* (*Aura*) (kuva 29). Kyseiset elementit viittaavat siis siihen, että kyseessä on kuvaus tuuleen liittyvästä personifikaatiosta tai mahdollisesti *Aura* nimisestä aamutuulen jumalattaresta.

---

¹⁸⁸ Heuer, "Vases with Faces," 78.

¹⁸⁹ Polos on sylinterinmuotoinen korkea päähine, joka esiintyy etenkin varhaisessa antiikin taiteessa erityisesti jumalattarien päähineenä. Castrén ja Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*, 437.

Kuva 28: Voluuttikraateri. Apulialainen punakuviokeramiikka, 370–350 eaa. 59,69 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Kuva 29: Voluuttikraateri (rajattu lähikuva yllä olevasta kuvasta). Apulialainen punakuviokeramiikka, 370–350 eaa. 59,69 cm. The British Museum. Kuva: © The Trustees of the British Museum. [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Edellä tarkasteltujen irrallisiin naisten päihin liittyvien seikkojen perusteella on siis mahdollista tulkita, että tutkittavan kannen maalauskoristelun merkitykset ovat todennäköisesti kytköksissä kuolemaan liittyviin teemoihin. Tarkemmin kannen maalauskoristelun merkityksiä tai sitä, esittääkö siinä esiintyvä naisen pää mahdollisesti jotakin personifikaatiota on tosin haastava määritellä, sillä maalauksen sisältö on visuaalisesti hyvin yksinkertainen. Motiivin yleisen visuaalisen yksinkertaisuuden voi toisaalta kuitenkin nähdä tarkoituksenmukaisena, kun ottaa huomioon eteläitalialaisten vaasien laajan alueellisen levikin. Kenties motiivi maalattiin tarkoituksella mahdollisimman yksinkertaiseksi ja kehenkään tiettyyn hahmoon viittaamattomaksi, jotta vaasien erinäisistä taustoista tulevilla ostajilla olisi mahdollisuus mieltää vaasin kuva-aihe itse valitsemallaan tavalla.¹⁹⁰ Kuolemaan liittyvät merkitykset voisivat kuitenkin edellä tarkastellun peliken tavoin istua tämänkin vaasin kohdalla hyvin ajan sosiaaliseen kontekstiin, sillä kuten mainittu, Apulian alueilla vaikutti ja kukoisti 300-luvulla eaa. vahvasti kuoleman jälkeiseen elämään keskittynyt orfilaisuus.

---

¹⁹⁰ Heuer, "Vases with Faces," 70.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tarkastelin tutkielmassa seitsemää Joensuun taidemuseo Onnin antiikin kokoelmassa säilytettävää kreikkalaista keramiikkavaasia ja tutkin niiden vaasimaalauksia. Tehtävänä oli selvittää, minkälaisia ihmishahmoisia kuva-aiheita tutkittavien keramiikkavaasien vaasimaalauksissa on ja mitä merkityksiä niihin liittyy. Tutkittaviksi valittuja vaaseja yhdisti olennaisesti niiden kreikkalainen alkuperä – neljä vaaseista edusti attikalaisista ja kolme eteläitalialaista vaasimaalauksista – ja vaasimaalauksen ihmishahmoisen kuvitus. Sovelsin maalausten kuva-aiheiden analysoinnissa Panofskyn ikonologista tulkintamallia ja hyödynsin kuva-aiheiden luokittelussa ja tulkitsemisessä laajaa vertailuaineistoa sekä monipuolista tietoa niin antiikin vaasimaalauksen yleisistä perinteistä ja vaasien käyttötarkoituksista kuin myös vaasien valmistusaikojen yhteiskunnallisista olosuhteistakin.

Ensimmäisenä tarkastelemani attikalaisen mustakuvioisen skyfos-maljan maalauskoristelussa esiintyy yhteensä kuusi kulkuemaisessa asetelmassa riehakkaasti tanssivaa ihmishahmoa, jotka voisivat asettelunsa ja riehakkuutensa sekä myös vaasi-tyypin perusteella esittää komasteja. Varhaisiin komasteihin voidaan liittää usein esimerkiksi aristokratiaan ja symposioniin viittaavia merkityksiä, mutta komastien merkitysten tämän hieman myöhemmin valmistetun skyfoksen maalauskoristelussa voidaan kuitenkin nähdä olevan kytköksissä erityisesti ajalla suosittujen Dionysia-juhlien viettämiseen, sillä komastit karkeloivat komos-kulkuueessa usein perinteisesti nimenomaan Dionysoksen kunniaksi.

Toisena tarkastelemani attikalaisen mustakuvioisen lekyytti-pullon maalauskoristelussa voisi taas maalauksen neljän ihmishahmon sommitelman perusteella olla kuvaus Herakleeseen liittyvästä amatsonomakhiasta. Amatsonomakhiaan liittyvien merkitysten tämän 400-luvun alkupuolella eaa. valmistetun lekyytin vaasimaalauksessa voidaan nähdä olevan yhteydessä erityisesti kyseisenä aikana Kreikassa vallinneisiin sotaolosuhteisiin ja persialaissotiin, sillä kyseinen kuva-aihe oli persialaissotien aikaan hyvin suosittu aihe attikalaisessa vaasimaalauksessa sen symboliikan vuoksi – amatsonomakhia symboloi perinteisesti kreikkalaisen sivistyksen ja Kreikan ulkopuolisen barbaariuuden välistä kamppailua. Persialaissotien kontekstiin liittyen aiheen ja erityisesti Herakleen kuvaaminen hautalahjaksi tarkoitettussa lekyytissä voi myös sisältää ajatuksen samaistaa sodan seurauksena menehtynyt henkilö kyseiseen sankariin, sillä persialaissotien aikaan edesmenneiden samaistaminen sankareihin hautamuistomerkeissä ja -lahjoissa kohdistui eritoten sodassa menehtyneiden muistojen kunnioittamiseen.

Kolmantena tarkastelemani attikalaisen punakuvioisen vatsalekyytti-pullon vaasimaalaus on kahdesta edellä mainituista vaasista poiketen puolestaan

naisaiheinen. Kyseisen vaasin maalauskoristelussa voisi siinä esiintyvän naishahmon ja kalathoksen perusteella olla kuvaus villan parissa työskentelevästä vaimosta. Tämän 400-luvun jälkipuoliskolla eaa. valmistetun naisaiheisen ja kotitöihin liittyvän kuva-aiheen merkitysten voidaan mustakuvioisen lekyytin tavoin myöskin nähdä olevan yhteydessä ajalla vallinneisiin sotaolosuhteisiin ja persialaissotiin. Persialaissotien aikaan monipuoliset naisaiheet attikalaisessa vaasimaalauksessa yleistyivät, minkä tulkitaan johtuneen naisten ja naisten töiden arvostuksen noususta sotaolosuhteiden keskellä. Koska naiset olivat tällöin myös vaasimarkkinoiden tyyppinen kohdeyleisö, maalattiin vaaseihin monentyyppisiä kuvia naisista tekemässä erilaisia kotitöitä, minkä tarkoituksena voidaan nähdä olleen kohdentaa mainontaa ja tarjota naisille aiheissa samaistumispintaa.

Neljäntenä ja attikalaisista vaaseista viimeisenä tarkastelemani valkopohjaisen lekyytti-pullon vaasimaalauksessa voisi puolestaan vaasityypin ja maalauksesta erotettavien kahden fragmentaarisen ihmishahmon ja hautasteelen perusteella olla hautateemainen kuva-aihe, joka kuvaa haudalla vierailua. Tämän lekyytin hautateemaisen kuva-aiheen merkitykset linkittyvät tiiviisti vaasityypin perinteiseen käyttötarkoitukseen, sillä valkopohjaisia lekyyttejä valmistettiin 400-luvulla eaa. lähes yksinomaan hautalahjoiksi. Valkopohjaisten lekyyttien yleistymisen ja rajoittumisen kyseiseen käyttötarkoitukseen voidaan nähdä olevan kytköksissä erityisesti Kreikassa 400-luvulla eaa. persialaissotien myötä yleistyneisiin joukkohautauksiin, jotka toivat suuren muutoksen perheiden aiemmin yksityisiin suremis- ja hautauskäytäntöihin. Usein yksityisillä haudoilla vierailua maalauksissaan kuvaavat valkopohjaiset lekyytit nähdäänkin usein näin ollen eräänlaisena vastaiskuna julkisille hautauskäytännöille.

Eteläitalialaisista vaaseista tarkastelin puolestaan ensimmäisenä pientä punakuvioista pulloa, jonka maalauskoristelussa voisi sisilialaisen kontekstin ja maalauksessa esiintyvän istuvan puoliksi vaatetetun fialea pitelevän naishahmon perusteella olla kuvaus hääseremoniaansa valmistautuvasta naisesta. Naisaiheisen 300-luvun lopulla eaa. Sisiliassa valmistetun pullon maalauskoristelun merkitysten voidaan nähdä olevan kytköksissä kyseisellä ajalla Sisiliassa vallinneisiin poliittisiin olosuhteisiin ja erityisesti Syrakusassa vaikuttaneen Agathokleen tavallista kansaa poliittisen elämän ulkopuolelle rajanneeseen valtakauten. Poliittisen elämän ulkopuolelle rajautumisen seurauksena tavallisen kansan uskotaan menettäneen kiinnostustaan myytteihin, joiden hyödyntämiseen Agathokles lähipiireineen kuninkaan vallankäytön legitimoimiseksi usein turvautui, ja alkaneen suosia vaasimaalauksissa ennemmin heitä lähempänä olevia aiheita, kuten pullon mukaisia kuvia naisista valmistautumassa hääseremonioihinsa.

Eteläitalialaisista vaaseista toisena tarkastelemani gnathia-tyylisen pelike-vaasin maalauskoristelu voisi puolestaan siinä esiintyvien Eroksen ja naishahmon perusteella kuvata Afroditeen, somistautumiseen tai kuoleman tematiikkaan liittyvää

aihetta. Muun muassa koska vaasin maalauskoristelun keskeisiä hahmoja ympäröivät useat eteläitalialaisessa vaasimaalauksessa kuoleman teemoihin viittaavat kasvimaiset ornamentit, voidaan kuva-aiheen kuitenkin tulkita esittävän erityisesti kuoleman tematiikkaan liittyvää aihetta, jossa Eros saattaa naista tuonpuoleiseen. Kuoleman tematiikkaan viittaavasta kontekstista tulkittuna 300-luvun lopulla eaa. valmistetun peliken maalauskoristelun merkitysten voidaan nähdä olevan yhteydessä eritoten ajalla Etelä-Italian alueilla kukoistaneeseen orfilaisuuteen, jossa keskityttiin vahvasti kuoleman jälkeisen elämän jatkuvuuteen ja onnellisuuteen.

Eteläitalialaisista vaaseista kolmantena ja kaikista vaaseista viimeisenä tarkastelemani skyfoidi pykosis -rasian kannen maalauskoristelu on niin ikään jälleen naisaiheinen, ja siinä esiintyy yksittäisenä esittävänä elementtinä yksi irrallinen naisen pää. Kyseiseen motiiviin liittyvät merkitykset ovat motiivin attribuuttien ja laajemman kontekstin puutteen vuoksi varsin haasteellisia tulkita, mutta muissa vaaseissa tyyppillisesti kuolemaa kuvaavien kuva-aiheiden yhteydessä esiintyvien päiden perusteella motiivin voidaan kuitenkin nähdä liittyvän läheisesti kuoleman tematiikkaan. Kannen kyseiseen tematiikkaan viittaavien merkityksen voidaan peliken tavoin tämänkin vaasin kohdalla nähdä kytkeytyvän läheisesti ajalla Etelä-Italiassa kukoistaneeseen orfilaisuuteen.

Kuten analyysistä käy ilmi, tutkielmassa tarkastelemani Joensuun taidemuseon antiikin kokoelman keramiikkavaasien vaasimaalaukset pitävät kokonaisuudessaan sisällään monenlaisia eri merkityksiä heijastavia kuva-aiheita, jotka tarjoavat monipuolisen katsauksen niin antiikin vaasimaalauksen perinteisiin kuin ajan kulttuurihistorialliseen ympäristöönkin. Etenkin tarkastelemiäni attikalaisten vaasien maalauksien kuva-aiheiden kirjo on hyvin laaja ja niihin liittyvät merkitykset monitahoisia. Skyfosta lukuun ottamatta kuitenkin sekä molempien lekyyttien että vatsalekyytin kohdalla vaasimaalauksen kuva-aiheiden tarkempien merkitysten – vaikka ne eroavatkin toisistaan – voidaan nähdä juontuvan samasta lähteestä; persialaissotien aiheuttamista moninaisista yhteiskunnallisista muutoksista. Sota ja sotaolosuhteet toivat muutoksia kreikkalaisten elämään ja käytäntöihin, jotka epäilemättä heijastuivat myös vaasimaalaukseen, sillä maalatut vaasit funktionaalisina käyttöastioina olivat osa kreikkalaisten päivittäistä elämää.

Tarkastelemiäni eteläitalialaisten vaasien kohdalla maalauksen kuva-aiheissa ei puolestaan ole aivan yhtä laajaa kirjoa kuin tarkastelemisiani attikalaisissa vaaseissa, sillä kaikkien kolmen vaasin maalaukset, vaikka eivät olekaan täysin samanlaisia, ovat kuitenkin peruselementeiltään naisaiheisia. Kyseisten kuva-aiheiden mahdolliset merkitykset ovat myös sisilialaista alkuperää olevan pullon Sisilian poliittiseen ilmapiiiriin kytkeytyviä merkityksiä lukuun ottamatta yhteydessä samoihin, erityisesti kuolemaan liittyviin teemoihin. Kuten vaasien analyysissä käy ilmi, eteläitalialaisten vaasien maalauksen tyyppillisesti kuoleman tematiikkaan liittyvät tulkinnat juontavat

juurensa pitkälti tosin vaasien perinteisistä löytöpaikoista, sillä valtaosa eteläitalialaisista vaaseista on löydetty hautakonteksteista. Tutkimieni vaasien kohdalla niiden tarkat löytöpaikat eivät kuitenkaan ole tiedossa, minkä vuoksi peliken ja skyfoidi pyksis-rasian kannen analyysit nojaavatkin paljolti kyseiseen edellä mainittuun tietoon eteläitalialaisten vaasien yleisimmistä löytöpaikoista. Vaikka siis työn johdannossa mainitsinkin, ettei vaasien tarkkojen provenienssitietojen puutteesta ei ole tutkielmalleni merkittävän suurta haittaa, olisi niistä kuitenkin etenkin näiden kahden vaasin maa-lausten analyyseissä voinut olla hyötyä.

Kaiken kaikkiaan taidehistoriallisesta näkökulmasta toteuttamani tutkielma tuo esiin aiempaa syvällisempää tutkimustietoa Joensuun taidemuseon antiikin kokoelman esineistöstä ja edistää näin Suomessa tehtävää antiikin tutkimusta. Tutkielmastani on hyötyä erityisesti Joensuun taidemuseolle, jolla on halu tuoda esiin näyttelytiloihinsa enemmän tietoa antiikin kokoelman esineistä museovieraiden tarkasteltavaksi. Samasta syystä tämän kaltaista tutkimusta voisi jatkossa olla hyödyllistä tehdä myös muihin Joensuun taidemuseon kuten myös muiden enemmän tietoa kokoelmiensa esineiden taidehistoriallisesta taustasta haluavien tahojen antiikin esineisiin liittyen. Taidehistoriallisen tiedon lisääminen etenkin museoympäristössä säilytettävien antiikin esineiden yhteyteen voisi auttaa rikastamaan vierailijoiden käsitystä antiikin taiteen perinteistä ja kulttuurista sekä auttaa edistämään yksittäisten esineiden näkyvyyttä niiden esillepanossa.

LÄHTEET

Aineisto

- Skyfos-malja. Attikalainen mustakuviotekniikka, 490–450 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1126). Kuvat: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Lekyytti-pullo. Attikalainen mustakuviotekniikka, 480–460 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1125). Kuvat: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Vatsalekyytti-pullo. Attikalainen punakuviotekniikka, 450–400 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1134). Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Lekyytti-pullo. Attikalainen valkopohjatekniikka, 420–400 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1124). Kuvat: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Pullo. Eteläitalialainen punakuviokeramiikka, 340–320 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1133). Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Pelike-vaasi. Gnathia-keramiikka, 330–310 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1135). Kuvat: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.
- Skyfoidi pyksis -rasian kansi. Eteläitalialainen punakuviokeramiikka, 320–300 eaa. Joensuun taidemuseo Onni, Onni Okkosen kokoelma (JTM-1139). Kuva: Eino Nieminen, Joensuun taidemuseo Onni.

Tutkimuskirjallisuus

- Alexandridou, Alexandra. *The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE)*. Leiden: Brill, 2011.
- Arafat, Karim W., and Catherine A. Morgan. "pottery, Greek." In *The Oxford Classical Dictionary 4th ed*, edited by Simon Hornblower, Antony Spawforth and Esther Eidinow. Oxford: Oxford University Press, 2012.
<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199545568.001.0001/acref-9780199545568>.
- Arrington, Nathan T. "Fallen Vessels and Risen Spirits: Conveying the Precense of the Dead on White-ground Lekythoi." In *Athenian Potters and Painters: Volume III*, edited by John H. Oakley, 1–10. Oxford and Philadelphia, Oxbow Books, 2014.
- Barresi, Sebastiano. "Sicilian Red-Figure Vase-Painting: The Beginning, the End." Translated by Beni Cocianni. In *The Regional Production of Red-Figure Pottery: Greece, Magna Graecia and Etruria*, edited by Stine Schierup and Victoria Sabetai, 236–46. Aarhus: Aarhus University Press, 2014.

- Bennett, Danielle Smotherman. "Targeted Advertising for Women in Athenian Vase-Painting of the Fifth Century BCE." *Arts* 8, no. 2 (2019): 52.
<https://doi.org/10.3390/arts8020052>.
- Berg, Ria. "Attic Red Figure." In *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula, 51–9. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Berg, Ria. "Attic White Ground." In *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula, 60–3. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Berg, Ria. "South-Italian Red Figure." In *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula, 108–14. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Berg, Ria. "Gnathia." In *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula, 119–26. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Berg, Ria. "Kreikkalaista punakuviokeramiikkaa ja sulkapäähineitä villissä länessä." *Helikon: Suomen Ateenan-instituutin ystäväien jäsenlehti*, no. 3 (1997): 10–2.
https://ateenaninstituutinystavatdotfi.files.wordpress.com/2022/03/helikon_3_1997.pdf.
- Blundell, Sue, and Nancy Sorkin Rabinowitz. "Women's Bonds, Women's Pots: Adornment Scenes in Attic Vase-Painting." *Phoenix* 62, no. 1 (Spring 2008): 115–44.
- Boardman, John. *Greek Art*. London: Thames and Hudson, 1996.
- Boardman, John. *Athenian Red Figure Vases: The Archaic Period*. London: Thames and Hudson, 1975.
- Boardman, John. *Athenian Black Figure Vases: A Handbook*. London: Thames and Hudson, 1974.
- Bonfante, Larissa. "Nudity as a Costume in Classical Art." *American Journal of Archaeology* 93, no. 4 (October 1989): 543–70.
- Bothmer, Dietrich von. *Amazons in Greek Art*. Oxford: Clarendon Press, 1957.
- Bundrick, Sheramy D. "Housewives, *Hetairai*, and the Ambiguity of Genre in Attic Vase Painting." *Phoenix* 66, no. 1 (Spring 2012): 11–35.
- Castrén, Paavo, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg ja Tiina Tuukkanen. *Antiikin käsikirja*. Helsinki: Otava, 2000.
- Fischer, Marina. "Ancient Greek Prostitutes and the Textile Industry in Attic Vase-Painting ca 550–450 B.C.E." *The Classical World* 106, no. 2 (Winter 2013): 219–59.
- Giudice, Filippo, and Innocenza Giudice. "Seeing the Image: Constructing a Database of the Imagery of Attic Pottery from 635 to 300 BC." Translated by Francesco Muscolino. In *Athenian Potters and Painters: Volume II*, edited by John H. Oakley and Olga Palagia, 48–62. Oxford: Oxbow Books, 2009.

- Helicon Publishing. *The Hutchinson Dictionary of Symbols in Art*. Abingdon: Helicon Publishing, 2005. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=268784>.
- Henry, Madeleine Mary. "hetairai ('companions', sing. Hetaira)." In *The Oxford Classical Dictionary 4th ed*, edited by Simon Hornblower, Antony Spawforth and Esther Eidinow. Oxford: Oxford University Press, 2012. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199545568.001.0001/acref-9780199545568>.
- Heuer, Keely. "Tenacious Tendrils: Replicating Nature in South Italian Vase Painting." *Arts* 8, no. 2 (2019): 71. <https://doi.org/10.3390/arts8020071>.
- Heuer, Keely Elizabeth. "Vases with Faces: Isolated Heads in South Italian Vase Painting." *Metropolitan Museum Journal* 50, (2015): 62–91.
- Heuer, Keely Elizabeth. "Facing West: Athenian Influence on Isolated Heads in Italian Red-Figure Vase-Painting." In *Athenian Potters and Painters: Volume III*, edited by John H. Oakley, 63–71. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Hirschmann, Rolf. "Gnathiavasen." In *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike. Band 4, Altertum: Epo-Gro*, herausgeber von Hubert Cancik und Helmuth Schneider, 1106–107. Stuttgart: Metzler, 1998.
- Jeffreys, Rosemary A. "Gilded Wreaths from the Late Classical and Hellenistic Periods in the Greek World." *The Annual of the British School at Athens* 117, (December 2022): 229–61.
- MacDonald, Brian R. "The Emigration of Potters from Athens in the Late Fifth Century B. C. and Its Effect on the Attic Pottery Industry." *American Journal of Archaeology* 85, no. 2 (April 1981): 159–68.
- Oakley, John H. *A Guide to Scenes of Daily Life on Athenian Vases*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2020.
- Oakley, John H. "Birth, Marriage, and Death." In *A Companion to Greek Art*, edited by Tyler Jo Smith and Dimitris Plantzos, 480–97. Newark: John Wiley & Sons, Incorporated, 2012.
- Oakley, John H. "Greek Vase Painting." *American Journal of Archaeology* 113, no. 4 (October 2009): 599–627.
- Ockenström, Lauri ja Katja Fält. "Ikonografia." Teoksessa *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*, toimittaneet Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen, 189–208. Jyväskylä: Kampus kustannus, 2012.
- Ockenström, Lauri. "Erwin Panofskyn ikonologia ja sen perintö." Teoksessa *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*, toimittaneet Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen, 211–30. Jyväskylä: Kampus kustannus, 2012.
- Palin, Tutta. "Ikonologia ja sen kritiikki." Teoksessa *Katseen rajat. Taidehistorian metodologiaa*, toimittaneet Arja Elovirta ja Ville Lukkarinen, 118–25. Lahti: Helsingin yliopiston ja Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 1998.
- Panofsky, Erwin. *Studies in Iconology. Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. New York: Routledge, 1967.
- Pietilä-Castrén, Leena. "Suomalaisista antiikkikokoelmista: keräilijät ja heidän esineensä." Teoksessa *Utile dulci: antiikin kulttuurin opetuksesta ja harrastuksesta*,

- toimittaneet Ilkka Kuivalainen, Leena Pietilä-Castrén ja Hanne Selkokari, 177–211. Helsinki: Taidehistorian seura, 2018.
- Pietilä-Castrén, Leena. *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and their Collectors*. Helsinki: Suomen Ateenan-instituutin säätiö, 2007.
- Pietilä-Castrén, Leena, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula. *Corpus Vasorum Antiquorum: Fasc. 1, Finland*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Schmidt, Stefan. "Democratic Vessels? The Changing Shapes of Athenian Vases in Late Archaic and Early Classical Times." In *Athenian Potters and Painters: Volume III*, edited by John H. Oakley, 197–205. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Shapiro, H. A. "The Iconography of Mourning in Athenian Art." *American Journal of Archaeology* 95, no. 4 (October 1991): 629–56.
- Smith, Tyler Jo. "Guess Who's Coming to Dinner? Red-Figure Komasts and the Performance Culture of Athens." In *Athenian Potters and Painters: Volume III*, edited by John H. Oakley, 231–41. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Trendall, Arthur Dale. *Red Figure Vases of South Italy and Sicily*. London: Thames and Hudson, 1989.
- Tuukkanen, Tiina. "Attic Black Figure." In *Corpus Vasorum Antiquorum Finland, fascicule 1*, Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström and Nina Ylikarjula, 33–50. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 2003.
- Tuukkanen, Tiina. "Mustakuviovaasien jäljillä." *Helikon: Suomen Ateenan-instituutin ystäväien jäsenlehti*, no. 3 (1997): 19–21.
https://ateenaninstituutinystavatdotfi.files.wordpress.com/2022/03/helikon_3_1997.pdf.

Verkkolähteet

- Classical Art Research Centre, Corpus Vasorum. "About." Accessed 8.2.2024.
<https://www.carc.ox.ac.uk/cva/about>.
- Classical Art Research Centre, "Small Closed Shapes." Accessed 16.2.2024.
<https://www.carc.ox.ac.uk/carc/resources/Introduction-to-Greek-Pottery/Shapes/Small-closed-shapes>.
- Classical Art Research Centre, "Amphorae." Accessed 19.3.2024.
<https://www.carc.ox.ac.uk/carc/resources/Introduction-to-Greek-Pottery/Shapes/Amphorae>.
- Kerameikos.org. "Pyxis." Accessed 18.3.2024. <http://kerameikos.org/id/pyxis>.
- McPhee, Ian. "Trendall, Arthur Dale (1909–1995)." Australian Dictionary of Biography, 2019. <https://adb.anu.edu.au/biography/trendall-arthur-dale-976>.
- Smith, Tyler Jo. "Greek Vase Painting." Oxford Bibliographies, 2019.
<https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195389661/obo-9780195389661-0346.xml>.

The British Museum. "The Haimon Painter." Accessed 16.2.2024.
<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG58682>.